

Birtalan Győző

Orvostörténelmi breviárium

BIRTALAN GYŐZŐ: HÍRES ORVOSOK ÉRTÉKES GONDOLATAI

ORVOSTÖRTÉNELMI BREVIÁRIUM, AVAGY KLASSZIKUSOK AZ ORVOSLÁSRÓL

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténelmi Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Hippokratesz (Kr. e. 460–377)

„Esküszöm Apollonra, az orvosra és Aszklepioszra és Hygieiára és Panakeiára és az összes istenekre és istennőkre – tanúkul híva fel őket – hogy meg fogom tartani képességem és szándékom szerint a következő esküt és írott kötelezvényt:

Azt aki engem erre a mesterségre megtanított, úgy fogom tekinteni, mint saját szüleimet és megosztom vele vagyonomat, s ha rászorul visszafizetem majd, amivel neki tartozom; a tőle származó nemzetséget olybá veszem, mintha fiútestvéreim lennének és megtanítom őket erre a mesterségre, ha meg akarják tanulni, díjazás és írott kötelezvény nélkül; miként hogy a gyakorlati útmutatást és a szóbeli előadást és a többi egész tudományt tovább adom ugyan saját gyermekeimnek és mesterem gyermekeinek és az orvosi rend értelmében írásban kötelezett és megesketett tanítványoknak, de senki másnak nem.

Diaetikus rendeléseimet képességem és szándékom szerint a betegek hasznára fogom elvégezni, nem pedig ártalmára és kárára. És halált okozó szert nem fogok senkinek sem kiszolgáltatni, még kérésre sem, sőt ilyenféle tanácsot nem fogok adni; és hasonlóképp nem fogok adni nőnek sem magzatelhajtó szert (csapot). Tisztán és jámboran őrzöm majd meg életemet és mesterségemet. És nem fogok vágni... még kőbetegségben szenvedőket sem, hanem újtukból kitérek majd azon mesterembereknek, kik ezt a gyakorlatot űzik. És ahány házba csak belépek, a betegek hasznára fogok belépni, távol tartva magamat minden egyéb szándékos és kárt okozó jogtalanágtól, főleg pedig a nemi visszaélésektől, mind női és férfi testtel, mind szabadokkal és rabszolgákkal szemben. És ha olyant látok, vagy hallok az orvosi kezelés közben vagy akár a terápia körén kívül az emberek életében, amit nem szabad kifecsegni, azt el fogom hallgatni abban a véleményben, hogy az efféle dolgokat szent titkok módjára kell megőrizni.

Ha ezt az esküt megtartom és nem töröm meg, akkor élvezem életemet és mesterségemet úgy, hogy az összes embereknél örök időkre becsületem legyen; de ha átlépek és hamisan esküszöm, mind ennek az ellenkezője történjék.”

„Az élet rövid, a művészet hosszú, a jelenségek elfutóak, a tapasztalat bizonytalan, az ítélet nehéz.”

„A filozófiát a medicinába, a medicinát a filozófiába kell bevinni. Mert az orvos, aki egyben filozófus is, az istenekhez hasonló.”

„Az orvos rendezett életet folytasson, hogy jó híre legyen. Tisztességesen, barátságosan, korrektül viselkedjék minden becsületes emberrel szemben. A kapkodás, sietség akkor sem rokonszenves, ha hasznos. Az orvos körültekintően intézkedjék, mert ugyanazok az eljárások ugyanannál a személynél csak akkor keltenek bizalmat, ha ritkán fordulnak elő. Ami a magatartást illeti, arckifejezése értelmes legyen, ne nézzen bosszúsan, mert embergyűlölő benyomást tesz. Másrészt, aki szívesen nevetgél és túlságosan vidám, az egyeseknek terhes, amitől óvakodni kell.”

„Sohase veszekedjenek egymással a tanácskozássra egybegyűlt orvosok, ne próbálják meg egymást neveltségessé tenni. (...) Ne irigyelje az orvos a másik fölényét, mert ez a gyengeség jele lenne, bár erre a nyilvánosan tevékenykedő kollégák nagy kísértést éreznek.”

Herofilosz

(Kr. e. 3. sz.)

„Az orvos elsőként ismerje képességeinek határait. Mert csak aki megtudja különböztetni a lehetségest a lehetetlentől, az az igazi orvos.”

Cornelius Celsus

(Kr. u. 1. sz.)

„Ahogy a földművelés táplálékot ígér az egészséges embernek, a medicina egészséget ígér a betegnek. Nincs olyan része a világnak, ahol ez a művészet hiányozna. Még a legbarbárabb nemzetek is ismerik a füveket és az enyhébb gyógyszereket a sebekre és a betegségekre.”

„Azoknak, akik a medicina valamely elméletét hirdetik, a következő dolgokat kell számításba venniük: a lehangoltság okkult és alkati eredetét, azután az előidéző közvetlen okokat, a természeti hatásokat, végül ismerniük kell a belső részleteket.”

„Ők azokat az okokat nevezik rejtetteknek, amelyekben kutatjuk milyen elemekből összetett a testünk, mi alkotja az egészséget, mi a betegséget. Mivel úgy tartják, hogy lehetetlen a betegség kezelése annak, aki tudatlan annak keletkezési okaiban. Kétségtelen, hogy egy bizonyos kúrára van szükség, ha a négy elem egyikének bősége vagy hiánya áll fenn, amint azt egyes filozófusok vallották. Egy másik nézet Herofilosz képviselt, aki szerint a baj a nedvek zavarában rejlik. Eraszisztratosz úgy tartotta, hogy akkor keletkezik a betegség, ha a vér azokba az erekbe áramlik, amelyek a levegő számára vannak fenntartva, gyulladás jön létre, amit a görögök phlegmonénak hívnak. Aszklepiadesz szerint betegség jön létre, ha a corpusculumok a láthatatlan pórusokon való áthaladásukban akadályoztatnak és eltömeszelik a passzázszt. Annak sikerül végrehajtani a megfelelő kezelést, aki nem csalatkozik az eredeti ok megítélésében.

Másrészt azok, akik magukat empirikusoknak nevezik, a tapasztalattól vezetve a nyilvánvaló okokat követik, mint valóban szükségszerűeket és biztosan abban, hogy az okkult okok és a természet működésének kutatása eredménytelen, mert a természet kiismerhetetlen.”

Galénosz
(130–200)

„Részint a hitványételek, amelyekkel az emberek manapság táplálkoznak, részint pedig az erénynél többre tartott gazdagság okozza, hogy sem olyan szobrász, mint Pheidiasz, sem pedig olyan festő mint Apellész, sem olyan orvos, mint Hippokratesz korunkban nem születik, jóllehet jelentős előnnyel rendelkezünk, hiszen mi e régiek után születünk, s hála nekik, egy jórészt már fejlett mesterséget vehettünk át. A Hippokratesz által annyi év munkájával fölfedett tudást pár év alatt elsajátítva, életünk maradék idejét könnyedén azoknak a dolgoknak a kitalálására fordíthatnánk hát, amelyek még fölfedettek.”

„Hippokratesz tanításainak igazságát és pontosságát nemcsak híveinek és ellenfeleinek olvasásakor ítélni lehet meg, hanem azáltal is, hogy közvetlenül behatolunk a természetbe és megfigyeljük az állatok működését, mint a természeti kutatás tárgyát. (...) Az arra alkalmas állati részekben rejlik valamely működés elvégzésének lehetősége.”

„Nem lehet egyszerre meggazdagodni és e nagyszerű tudománnyal is foglalkozni; aki az egyikre hevesen vágyik, az szükségképpen meg kell vesse a másikat.”

„Idős koromig folytattam az orvosi praxist és egész mostanig nem fordult elő, hogy a terápiában vagy a prognózisban tévedésben maradtam volna, amint az sok nagyhírű orvosnál előfordul. Ha azonban valaki szintén a tettek által és nem mesterkéltségek révén akar hírnevet szerezni, annak fáradhatatlanul el kell sajátítania azt amit én egész életem át tartó szorgos kutatás eredményeként megállapítottam.”

Kappadokiai Araeteus
(Kr. u. 2. sz.)

„Bőkezűeknek kell lennünk az enyhítő szerekben és nem szabad megelégedni azzal, hogy gondolkodásunkat teljességgel mások írásaihoz alkalmazzuk.”

„Lehetetlen valamennyi beteget jó állapotba hozni, mert az orvos ebben az esetben az istenek felett állna. De az orvos képes csillapítani a fájdalmat, szüneteket hozhat létre a betegségben és lappangóvá teheti a kórságot.”

Isaac Judeus
(855–955 körül)

„Fogadd különösen jól a szegények és rászorulók látogatásait és gyógyítását, mert érdemdúsabb működésre aligha számíthatsz.”

„A beteg által fizetendő tiszteletdíjat akkor határozd meg, amikor a betegség fokozódóban van és a legsúlyosabb állapotban. Mert mihelyt meggyógyult a beteg, elfeledkezik mit nyújtottál neki.”

Rhazes

(9. sz.)

„Történt pedig egy jóságos és kiváló nemes ember házában tartott éjszakai összejövetelen, aki igen kívánta, hogy magyarázzák és előmozdítsák az embereknek kedvező, hasznos tudományokat. Szóba került a himlő és én akkor elmondtam, ami erről eszembe jutott. Ezek után a ház ura azt kívánta, hogy erről a betegségről állítsak össze egy megfelelő biztos és teljes előadást, mert azidáig nem létezett ilyen pontos és kielégítő beszámoló sem a régiéknél, sem az újabbaknál.

Ezért aztán elkészítettem ezt az értekezést abban reménykedve, hogy a mindenható és dicsőséges Isten megjutalmaz és számíthatok az Ő jóindulatára:

A himlő kitörését folyamatos láz előzi meg, a hát fájdalma, az orr viszketege, a nyugtalan alvás...”

Avicenna

(980–1037)

„Az egészség megóvásának művészete mintegy eszköz arra, hogy az emberi test számára nélkülözhetetlenül szükséges kedvező feltételek megtartásával minden egyes emberi testet megőrizzünk addig az életkorig, amikor eléri a természetes halálnak nevezett vég. Ez a megtartás két erőnek van alárendelve, amiket az orvos szolgál. Az egyik a természetes erő, ami táplál és biztosítja a kicserélődését annak, ami eltávozik a testből. A másik az életerő, az ami a pulzus löktetését előidézi és biztosítja a távozó pheuma pótlását.”

Ezeregy éjszaka meséi

(9–15. század)

„A betegségek belső tüneteit hatféle módon ítéljük meg: 1. a mozgás megfigyeléséből, 2. a kiürített anyagok vizsgálatából, 3. a fájdalom minőségéből, 4. a fájdalom helyéből, 5. a daganatból, 6. a kipárolgásokból.”

„Négy dolog gyengítheti a testet és okoz halált: 1. a fürdés teli gyomorral, 2. a sós ételek fogyasztása, 3. a nemi élet túl vérmes állapotban, 4. a nemi élet beteg emberrel. Mert a beteg elerőtleníti és megbetegíti a testedet. Egy öreg asszony pedig halálos méreg.”

Hildegard von Bingen

(1098–1179)

„A hirtelen harag bűne is súlyosan beteggé teheti az embert, mivel a sárga és fekete epe nedvei egymás ellenében hatnak. Újra és újra felkavarva az ember lelkét, végül megbetegítik.”

Regimen sanitatis Salernitatum

(12. század)

„Mértékletesen élj boroddal, étkeddel
Így léssen hasznosabb a' mit bé-vesz, hidd-el:
Mihellyen ebédelszsz, járni-kelni kelly-fel:
Ha szerét teheted, déli álmat hagygy-el
A' vizeledeted nálad ne szorongasd
A' meg-emésztettet soká ne tartóztatsd;
Úgy igyekezzél, hogy ezeket meg-tarthatd;
Hogy sok esztendőkre napjaidat nyújthasd...”
„Négy féle vérül áll az embernek teste:
Tiszta veres, Sárga, Nyálas és Fekete;
Verhenyős vérünkben Földnek természete;
Nyálasoknak közel Víznek van van ereje.
Akikben pediglen van tiszta Piros vér
Hidegséggel elegyült azokban meg az ér;
Fekete vérükhöz meleg természet tér
Tűznek erejével ez vetekedni mér...”

(Felvinczi György ford. – 1694)

Guy de Chauliac

(1300-1368)

„A seb gyógyítása két úton történik. Elsőként a vezérlő természet által, mely a maga erejével és a megfelelő táplálék segítségével hat. Másodszer a kiszolgáló orvos által, aki elvégzi ötféle feladatát, melyek a következők: 1. eltávolítja az idegen testeket a seb területéről, ha ilyenek vannak, 2. egymáshoz közelíti a szétvált sebszéleket, 3. megőrzi a részeket és visszaállítja a megfelelő formát, 4. megőrzi, megtartja a szerv szubsztanciáját, 5. korrigálja a komplikációkat.”

16–17. század

Girolamo Fracastoro

(1478–1533)

„A fertőzés önmagában apró, láthatatlan részecskékből jön létre.”

„A fertőzések alapvetően három változata fordul elő. Elsőként azok, melyek kizárólag közvetlen érintkezéssel és átvivő közvetítők révén propagálódnak. Ilyenek a scabies, a phtisis, a viszketegség, a hajhullást okozó kórság, az elephantiasis és hasonlók. Az átvivők lehetnek a ruházat, vászon és egyéb anyagok, melyek önmagukban nem megbetegítők, de alkalmasak arra, hogy megőrizték a fertőzés csíráját, majd azt tovább víve okozzanak betegséget. A közvetlen és a közvetített fertőzésen kívül létezik a harmadik, a távolra ható forma, mint amilyen a pestises láz, bizonyos szembajok, kiütések, amit himlőnek neveznek és hasonlók.”

Paracelsus

(1493–1541)

„A természet nem egyéb mint filozófia, a filozófia pedig a láthatatlan természet. (...) Maga a természet szolgáltatja a fényt mindazon dolgok látására, amit a nap és a hold nem világít meg.”

„Aki a természetet át akarja kutatni, annak a lábával kell taposnia könyveit. Az írást a betűből kutatjuk, a természetet azonban úgy, hogy országról országra vándorlunk. Minden ország egy lap. Ilyen a természet kódexe, aminek a lapjait forgatni kell.”

„Isten a gyógyszereket a betegségek miatt alkotta meg, ugyanígy az orvost.”

„Ne legyen mássá, aki önmaga lehet!”

„Az orvoslás legfőbb alapja a szeretet.”

Jean Fernel

(1497–1558)

„A filozófia az okokat kutatja akkor is, amidőn a gondolatok csupán a valószínűségig jutnak el. Ezen az úton a filozófus orvosnak túl kell mennie az érzékelések evidenciáin, így következtetései túlhaladják a felületességet és a tökéletlenséget. Mert a dolgok igazi kezdetei belül, elrejtetten, az érzékektől távol vannak. Elérhetetlenek a szem és a fül számára, csak az értelemmel ragadhatók meg.”

Ambroise Paré

(1510–1590)

„Én bekötöztem, Isten meggyógyította.”

„Egy alkalommal úgy adódott, hogy a sebesültek sokasága miatt megfogyatkozott a sebkezelésre szolgáló olajkészletem. Arra kényszerültem, hogy akiknek ebből nem jutott, azokat tojássárgájából, rózsajából, terpentintől összeállított keverékkel kezeljem, nehogy ellátatlanoknak tűnjenek.

Azt az éjszakát álmatlanul töltöttem, miután nyugtalanított az általam elégtelennek gondolt kezelési mód, amit az előző napon alkalmaztam. Attól féltem, hogy azokat a sebesülteket, akiknek nem jutott a felforralt olajból, a sebmérgezés következtében holtan, vagy haldokolva látom viszont. Ezért korán reggel keltem és meglátogattam pácienseimet. Várakozással ellentétben azt találtam, hogy akiket csak a fenti keverékkel kezeltem, azok jól pihentek, nem voltak heves fájdalmaik, sebük nem gyulladt be és nem duzzadt meg. A többiek viszont, akik megkapták a forró olajat, heves fájdalmakra panaszkodtak, belázasodtak, sebeik megduzzadtak. Miután ilyen többször is tapasztaltam, jól átgondoltam a dolgot és sem és sem mások nem kauterizálták többé a puszkaporról szennyezett sebeket.”

Andreas Vesalius

(1514–1564)

„A doktorok úgy gondolták, hogy csak a belső bajok gyógyítása tartozik rájuk, úgy vélték bőven elég, ha a zsigerekről tudnak. Elhanyagolták a csontok felépítését, az izmokat, az idegeket, a vénákat és artériákat, melyek átkúsznak a csontokon és izmokon, mintha azok nem is tartoznának oda. Amikor az egész tevékenység a borbélyok illetékességében ment át, nemcsak a zsigerekről való ismeretek veszttek el a doktorok számára, hanem megszűnt a boncolási aktivitásuk. Oda jutottak, hogy egyáltalában nem mertek vágni.”

„El kell jutnunk egy napon addig a pontig, amikor a régiekkel összehasonlítva nem kell szégyenkezniük boncolási módszereink miatt és elmondhatjuk, semmi sem romlott meg olyan gyorsan, majd pedig tért magához oly rövid idő alatt, mint az anatómia.”

„Amiként egyedülállóan át kell gondolnod a világról való tudományokat, úgy időnként meditálnod kell a legtökéletesebb teremtmény gépezetén (fabrica). Örömmel kell gondolkoznod a halhatatlan lélek lakhelyéről és eszközéről, a régiek »kis világnak« nevezték. De elég ennyi, nem magasztalom tovább az emberi test szerkezetéről szóló tudományt, amely a legméltóbb az emberhez.”

Francis Bacon

(1561–1626)

„A tudomány minden nyomorúságának egyetlen alapvető oka van. Oktalanul csodáljuk és magasztaljuk az emberi elme erejét, de nem igyekszünk hatékony segédeszközökkel a segítségére sietni.”

„A természetnek csak az parancsolhat, aki engedelmeskedik neki.”

„Az emberi értelem jellegzetessége, hogy nagyobb rendet és egyenletességet tétélez fel a dolgokban, mint amilyent valóban talál, és bár a természetben sok az egyedi és egyetlen, mégis nem létező párhuzamokat, megfeleléseket és vonatkozásokat vél felfedezni mindenütt. Ilyen az az előítélet, mely névleg elismeri a csavar és hullámvonalat, mégis azt állítja, hogy az összes égitestek tökéletes körpályán mozognak.”

Pázmány Péter
(1570–1637)

„Semmiel sem gondol; semmiben nem gyönyörködik; semmit nem kímél, akit kínoznak a betegségek. És úgy tetszik, ottan nem övé, amiye vagyon, mihent megbetegszik: mert a doktor erszényét arannyal kell tölteni, a borbély kezét ezüsttel kell kenni, a patikáros műhelyét tallérokkel kell ostromolni. Egyszóval: akármilyen hatalmas, gazdag legyen az ember, mihent megbetegszik, alacsony emberek adózója leszen.”

„Olyan az egészség emberben, mint a só, mely ízt ad az étkekben.”

„A nyelv szárazságán és égésén a szünek forróságát ismerik az orvosok.”

Johan Baptista van Helmont
(1577–1644)

„Nincs a halandók számára fontosabb, mint isten kegyelmét a növényekben csodálni, kinek-kinek a maga bajában segíteni és emellett a növények gyümölcseit szedegetni.”

„Bensőmben elhatározás fogant, hogy orvos legyek, s hogy olykor maga Rafael szálljon meg engem. Innét fogva az elkövetkezendő harminc kemény éven át éjjel és nappal azon dolgoztam, költséget és erőt nem kímélve, hogy a növények és ásványok ismertetőjegyeit és tulajdonságait kiismerjem s eközben nem szüntem meg imádkozni, olvasni, kutatni a természetet, tévedéseimmel hadakozni s folytonos kísérleteim eredményeit följegyezni. Végül aztán Salamonnal és is rájöttem, jobbára hiába gyötörtem magam, minden tudomány hiábavalóság a Nap alatt, s hiábavaló a kíváncsi kutakodás.”

William Harvey
(1578–1657)

„Amikor először rászántam magam arra, hogy viviszekciókkal próbálom felfedezni a szív mozgását és hasznát, közvetlen megfigyelésből és nem mások leírásaiból, a valóban lelkesítő feladatot olyan nehéznek találtam, hogy Fracastoróval egyetértve hajlamos voltam azt gondolni: a szív mozgását egyedül az Isten értheti meg. Mert először is képtelen voltam észlelni mikor történik a systole és mikor a diastole és hogy mikor, hol következik be a

dilatáció valamint a kontrakció. Ez a mozgás ugyanis sok állatban egy szempillantás alatt lezajlik, úgy jelenik meg és tűnik el, mint a fény felvilánása. A systole hol ettől, hol attól a ponttól látszott indulni, ugyanúgy a diastole.”

„Végre, nagyobb és naponkénti szorgalommal, ismételt, különböző állatokon végzett viviszekciók nyomán, egyeztetve számos megfigyelést, úgy gondoltam, hogy eljutottam az igazsághoz, hogy ki kell szabadítsam magamat, ki kell kerülnöm ebből a labirintusból és hogy felfedeztem, amire oly nagyon vágyódtam: a szív és az artériák mozgását és hasznát. Ettől az időtől pedig nem haboztam közzétenni nézeteimet e tárgyról nem csak baráti körben, hanem a nyilvánosság előtt is, anatómiai előadásaimban a régiek Akadémiájának szokása szerint.”

Athanasius Kircher

(1602–1680)

„Bizonyos, hogy a levegő, a víz és a föld tele van számtalan apró állattal és azonfelül ezeket be is lehet mutatni. Még inkább ismeretes, hogy a férgek rothadó testekből keletkeznek, de mióta a csodálatos felfedezés, a mikroszkóp létezik, tudott dolog, hogy minden rothadó anyag telítve van számtalan féreggel, melyek a csupasz szem előtt láthatatlanok; amit nem hittem volna, ha sok éven át nem bizonyítottam volna be kísérleteimmel.”

„De a mikroszkópot gondosan kell kezelni annak, aki nemcsak ügyes kezű, de tapasztalt is. Az én műszerem ezerszer nagyobbak mutatja a dolgokat, mint amekkorák valójában.”

Molière

(1622–1673)

„Valahányszor egy orvos a szervezet erősítéséről, segítségéről, támogatásáról beszél, vagyis hogy miképp szabadítsuk meg attól, ami testünk kárára van, s miképp állítsuk talpra, s biztossítsuk hibátlan működését, azaz amikor az orvos azt mondogatja, hogy megtisztítja a véred, rendbe teszi belednek vagy agyadnak munkáját, leláspasztja a léped, megjavítja a tüdőd, kimossa a májad, megerősíti a szíved, visszaállítja és fenntartja a rendes hőmérsékletet, és titkokat ígér, hogy sok-sok esztendővel meghosszabbítja az életed, ez az orvos egy szép regényt mesél az orvostudományról. mert amikor a valóságra, a gyakorlatra kerül a sor, azt látod, hogy mindez csak kitalálás, álmok! – minél szebbek voltak, annál keserűbb ébredéskor a csalódás.”

Thomas Sydenham

(1624–1689)

„Az a véleményem, hogy az értelem következtetései, melyeket végső igazságnak tekintünk, sokkal gyakrabban tévesztenek meg bennünket, mint érzékeink, melyekkel a dolgokat biztosan megragadjuk és megismerjük. A betegségek gyógyításában inkább a megkívánás, a páciensnek valamihez való heves ragaszkodása (hacsak az nem különlegesen veszélyes és életét fenyegető) irányítson, mintsem az orvostudomány kétséges és mulékony szabályai.”

„Éppen az 1681-es évben láttam be világosabban a napnál, amit értelmem már régóta tanácsolt, hogy a himlős beteget nem szabad előbb tartósan ágyban tartani, mintsem valamennyi kiütés előjöjjön.”

„A legtöbb krónikus betegség fő oka a természetnek ama elégtelensége, ami a nedvek elégtelen főzésében megmutatkozik. Ez abból is kitűnik, hogy az öregek, akiknél a főzés gyenge és a spirituszok, mint e tevékenységben nélkülözhetetlen eszközök, az idők folyamán eltompulnak, inkább ki vannak téve ezeknek, mint a fiatalok. Az utóbbiaknál a még élénk és tüzes természet megsemmisíti és kiűzi a tisztátalanságokat.”

„A test boncolását nem vehetjük fő feladatnak, mintha az orvostudomány ezzel többet nyerne, mint a természeti jelenségek megfigyelésével és oly dolgokéval, melyek hasznot vagy kárt okoznak.”

Marcello Malpighi

(1628–1694)

„Ne kérdezzétek, vajon valamely gondolat új vagy régi. Illendőbb kérdezni, vajon összhangban van-e a természettel. Abban az egy dologban biztosak lehettek, hogy én a vesék szerkezetéről vallott gondolataimhoz nem könyvek segítségével jutottam el, hanem a mikroszkóp hosszú, türelmes és változatos használata révén. A többit ésszerű következtetésekből vezettem le, lassan, nyitott értelemmel, amint az szokásom.”

„Mínthogy a természet munkálkodása a legváltozatosabb, felfedezhetünk számunkra ismeretlen mechanizmusokat, amelyeknek működését még nem tudjuk megérteni.”

Pápai Páriz Ferenc

(1649–1716)

„A test egészsége nélkül a lélek nehezen gyakorolhatja szabadosan az maga munkáit, és maga is megtarthatja állandóságban magát. A testben való részeknek és nedvességeknek rendetlen volta az elmét háborgóvá és komorrá teszi, sőt néha ugyan éppen felfordult a testnek rendetlen volta miatt.”

„Az orvosság keresés jó idején légyen, minekelőtte a nyavalya gyökeret verne, másodszer, hogy az orvossággal való élés ritkán légyen, mert az orvossággal felette gyakran való élés magánál a nyavalyánál is gonoszabb.”

„A multságok között semmi sincsen sem oly magától kedveltető, sem pedig oly hasznos, mint amely az ékesen szólásból származik akár olvassa ember a másét, akár maga szerezzé és írja, mert az elmét örvendeztetvén, egyszersmind mind frisseli, mind lágyítja, mind pedig felemeli azt.”

Daniel Defoe

(1660–1731)

„De amikor a pestisről, mint természetes okokból eredő betegségről beszélek, akkor figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy valójában természetes módon burjánzott el, és azért még nem kell kevésbé istenítéletnek tekinteni, mert emberi okok és okozatok

kölcsönhatásának van alávetve, mert miként az égi hatalom teremtette meg a természet rendszerét, és tartja mozgásban a természetet, azonképpen ugyanez a hatalom jónak látja, hogy az embereket érintő cselekedetei – akár a kegyelem, akár a büntetés – a természetes okok mindennapi menetében nyilvánuljanak meg, és Istennek úgy tetszik, hogy ezeket a természetes okokat mint mindennapi eszközöket használja fel, viszont azért önmagának tartja fenn azt a hatalmat, hogy természetfeletti módon cselekedjék, ha erre okot lát. Mármint világos, hogy egy járvány esetében nincs semmiféle nyilvánvaló különleges indok a természetfeletti beavatkozásra, hiszen a dolgok mindennapos lefolyása teljesen elégséges fegyver, képes mindarra a hatásra, amelyet az Ég egy járvánnyal általában elérni szándékozik. Ez okok és okozatok közül a ragály titokzatos, észrevehetetlen és elkerülhetetlen terjeszkedése több, mint elégséges eszköze a könyörtelen égi bosszúállásnak, nincs tehát szükség sem természetfeletti jelenségekre, sem pedig csodákra.”

„Nagy rosszallással tekintettek azokra az orvosokra, akik a járvány idejében [londoni pestis, 1664] cserbenhagyták betegeiket, és most, amikor visszatértek, senki sem volt hajlandó igénybe venni szolgálataikat. Dezertőrnek mondták őket, és kapujukra gyakran cédulát akasztottak ilyen szöveggel: »Orvos kiadó«. Ezért aztán ez orvosok közül sokan egy darabig inkább tétlenül ültek és várakoztak, esetleg kiköltöztek otthonukból, új környéken, új ismeretségi körben ütötték fel tanyájukat.”

18. század

Georg Ernst Stahl

(1659–1734)

„Az orvosoknak szégyelniük kellene magukat, hogy ilyen módon beszélnek a medicináról és azt fecsegéssé változtatják. Mert miután bekerültek az orvostudományba a cartesiánus subtilitások, kitalálások, kialakult a fizika, a mechanika valamint a velük rokon területek elbizakodottsága. Hála istennek megvannak eszközeink, hogy ezektől megtisztítsuk a medicinát, hogy újból a maga ura legyen és az is maradjon. Semmiképpen sem szabad az organikust összekeverni a mechanikussal.”

Friederich Hoffmann

(1660–1742)

„Az élet nem a szerkezet és az összetettség megtartásából áll, hanem a mozgás folytonosságából.”

Hermann Boerhaave

(1668–1738)

„Úgy gondolom, hogy az az ember, aki a medicina alapelveinek tanulmányozására vállalkozik, az alakzatok, a testek, a súlyok, a sebesség, a gépi szerkezetek, valamint az azokat és a többi testeket mozgató erők geometriai megfontolásával, megközelítésével teszi azt, (...) felfogja a boncolások és az élő állatok tanulmányozásából kapott leckéket, (...) megnyitja és vizsgálja azok tetemét, akiknek a betegségét feljegyezte, megfigyeli azokat a betegségeket, amiket állatokon idézett elő. Újból csoportosítja a betegségek és gyógyszerek következményeit, amelyeket észlelt. Újból megtanulja ezeket a legjobb szerzőktől. Végül elrendezve és mérlegelve a dolgokat, azokat összeilleszti oly módon, hogy végül a teória igazolja és határozottan megragadja valamennyi betegség lefolyását és gyógyítását.”

„Az egyszerű az igazság bélyege.”

Giovanni Baptista Morgagni

(1682–1771)

„Igen sok betegségtörténet és boncolási leírást, másokét és magunkét egyaránt gyűjtenünk kell és ezeket pontosan egymással összehasonlítani. De csak a gyakori betegségekről tudunk igen sok történetet gyűjteni, a különlegesekről, miután ritkábbak, kevesebbet, hogy alig elegendők az összehasonlításhoz, amiből a legnagyobb haszon származnék. Ebből kiviláglik, hogy a közönséges betegségekről gyűjtött megfigyelések messze hasznosabbak, mint a ritkábból származók.”

„Nem csináltam gondot abból, hogy írásaimban többször olyan észrevételeket is rögzítettem, amelyeket igen nehéz megmagyarázni.”

„Azok, akik sok tetemet boncoltak, vagy észleltek legalább megtanultak kételkedni. Azok, akik az anatómiában tudatlanok és nem bajlódtak azzal, hogy azzal foglalkozzanak, azoknak általában nincsenek kétségeik.”

George Louis Leclerc Buffon
(1707–1788)

„Ha nem lennének állatok, ennyire sem ismernénk az embert.”

„Jobb leírni, mint osztályozni.”

Albert von Haller
(1708–1777)

„Vannak, akik a szememre vetik, hogy szintiszta anatómiát adok elő, de a fiziológia átlelkésített anatómia (anatomia animata).”

„A tévedés nem kisebbíti a hitelességet.”

„Jobb megállni, mint a sötétségben tovább menni.”

„Kitűnt, hogy az ideg- és izomapparátus egyes részei, ha elszigetelik őket, elvégezhetik azt a munkát, amelyre Descartes szerint az egészszel való kapcsolatuk teszi őket alkalmassá.”

George Baker
(1722–1809)

„Az orvosi irodalomban való igen csekély jártasság is eléggé meggyőz bennünket arról, hogy sok munkát és tehetséget pazaroltak a leghaszontalanabbul a távoli és obskurus okok vizsgálatára, miközben azokat, amelyek közvetlenek és nyilvánvalóak, amelyekkel szükséges foglalkozni, hogy mihamarább ismertté váljanak túl gyakran elnézték, figyelmen kívül hagyták. A kifinomult teoretizálásnak efféle szellemisége számos esetben eredményezett veszélyes gyakorlati tévedéseket. Az emberek hajlamosak a koncepciójukkal szembeni elfogultságra, melyet a saját gyermeküknek tekintenek és e szobai elmélkedések termékei gyakran irányítanak a betegség mellett.

Igaz örömmel állapítom meg, hogy ez a hibás szemlélet nem annyira a jelen, mint inkább az elmúlt korszak sajátossága. Mostanra megtanultuk, hogy ne merüljünk el a látnoki spekulációkban, hanem tartsuk magunkat szorosan a természethez. A betegségeket önmagukban vizsgáljuk és a gyógyszereket a hatásukban, az emberi testben követhetjük nyomon. Megfontolásaink igaz bázisa az experientum. Számos esetben, valóban igen korlátozott tudásunk folytán, még engednünk kell bizonyos fokig az empirikus szekta

doktorinájának: Non interesse quid morbum faciat, sed quid tollat (Ne azután érdeklődünk, hogy mi idézi elő a betegséget, hanem hogy mi mulasztja el).”

Leopold Auenbrugger

(1722–1809)

„Kegyes olvasó átnyújtom Noked az általam felfedezett, a mellkasi betegségek kimutatására alkalmas kórjelző módszert. Ez az emberi mellkas kopogtatásából áll. Jellegzetes hangokat keltünk, melyekből véleményt alkotunk ennek az üregnek belső állapotáról. Nem az íráskedv viszketege, nem is a spekulálás túlzó kedvelése irányít, csupán az a kívánság, hogy hét évig tartó vizsgálataim eredményeit összegezzem, rendezzem és azokat közzétegyem.

Miközben ezt teszem, tisztában vagyok azzal a veszéllyel, melyek azokra várnak, akik felfedezéseikkel megvilágítják vagy jobbra teszik a művészeteket és a tudományokat. Irigység, rosszindulat, gyűlölet, becsmélés és rágalom lesz a részük. Felkészültem erre a veszélyre azzal az eltökélt szándékkal, hogy az imént felsoroltak csapatának megfigyeléseimről nem fogok elszámolni.

Azt írtam le, amit érzéseim megbízható tanúságával, megfeszített fáradtsággal ismételtelen tapasztaltam. A személyes elfogultságtól sohasem hagytam magam megkísérteni.”

Weszprémi István

(1723–1799)

„Nézzük meg a gyenge báránycákát, a madár fiókákat, a gyenge csemetéket akkor vagynak azok a legvirágzóbb állapotjukban, amidőn még legközelebb vagynak Eredetekhez, semmi jó akaratjától a Természet meg nem vonja, sem felesleg haszontalanul rájuk nem vesztegeti: sőt sokkal boldogobbaknak lehet azokat e részben mondani azért hogy csak egyedül a természet által ama Nevelésben hibázni nem tudó jó Dajka által a Mértékletességnek csalhatatlan Reguláji szerént illendőképpen tápláltatnak.”

„Akármely értelmes Ember is könnyen átláthatja ha megtekinti mennyi sok egészségtelen Emberek vagynak mi közöttünk, melynek okát nagyobb részént annak lehet tulajdonítani, hogy kicsinyességüktől fogva rosszul neveltetünk, holmi egyre másra rosszul szoktattatunk.”

„Mimódon lehetne próbát tenni e mi Nemzetünkben hogy midőn a gyermekek életeknek negyedik Esztendejét elérték, a hólyagos Himlőt beléjük olthatnók: bizonyos dolog az sok ezer példából az idegen Országokban, hogy a kikbe béoltatott, egy is azok közül meg nem holt azon felül ábrázattya meg nem mocskoltatott.”

Kibédi Mátyus István

(1725–1802)

„Olyan az ember elméje, mint a viasz, melyben a míg lány, szép, rút figurát egyaránt könnyen belé nyomhatsz, de minekutána meg-megkeményült, nem könnyen törlőd ki belőlle. Így a gyermeket is jóra, rosszra könnyen szoktathadd, de ha megvényt, nehezen irtod a rosszat ki az ő elméjéből.”

„Rabja, szolgálja bizony a tudatlan ember a maga fene indulatainak. Mert nem lévén az ő elméjének mivel mulassa magát, szüntelen e világi és testi tövises dolgok körül kell bibelődnie: most az vagy amaz dologban ejthető nyereségen törekedik: most tzeljából való el-esésén aggódik: most törvénytelenül mások dolgában elegyítvén magát szégyenkedik: most ettől vagy amattól lótt megbántódását hánytorgatván, mérgelődik; vagy másnak boldogabb világi szerentséjét vizsgálván irigykedik.”

„Minden vétek eránt való gyanúság nélkül, a Természetnek minden gyönyörűségeivel, mértékletesen, bátran élünk; tsak arra vigyázzunk, hogy ne talám, midőn testünköt kelleténél bővebben gyönyörködtetjük, Lelkünk jó voltáról el ne feledkezzünk.”

Johann Georg Zimmermann
(1728–1795)

„Az észlelő orvos hallgatja a természetet, a kísérletező kikérdezi.”

„A tanultság megadja a történeti ismereteket, a megfigyelő szellem megtanít bennünket látni, a zsenialitás következtetni.”

John Hunter
(1728–1793)

„A természetben semmi sem szabálytalan, összezavart, önkényes. Minden szabályos, egyöntetű és engedelmeskedik a felismert elveknek.”

„Kevesen figyelték meg a természetet nagyobb elmélyedéssel, mint én. Mégis alig érzem magamat felnőve a feladathoz. Arra vállalkoztam, hogy fényt derítsek az emberi lét ökonómiájára.”

„A legtöbb dolog, amiről a múltban írtak, nem érdemes a tudásra. A legtöbbbről, amiről érdemes lenne tudni, még nem írtak.”

„Próbálj és láss!”

William Withering
(1741–1799)

„Miként a növények legszembetűnőbb és érzékelhető tulajdonságai: a szín, az íz, az illat kevésbé függ össze azokkal a betegségekkel, amelyeknek gyógyítására alkalmazzák őket, úgy különleges kvalitásaik sem árulnak el összefüggést külső alakzatukkal. hamvasztásos vegyi vizsgálatuk is haszontalan idő- és munkapocsékolásnak bizonyult, azt általános egyetértéssel elvetették.

Lehetséges, hogy más elemző módszert is találnak majd, ami ezt a vélekedést megváltoztatja, de eddig csak igen csekély haladást értünk el az állati és növényi anyagok

kémiájában. Ezek tulajdonságait azért vagy a rovarokra és négylábúakra való hatásuk észleléséből tanulmányozhatjuk, analógiából, amit valamelyik rokonuk már ismert hatásából vezetünk le, vagy a lakosság körében történt alkalmazásuk tapasztalatából. Az első módszert még nem nagyon követik. A másodikat csak annak arányában tökéletesíthetjük, ahogyan a természetes rendszer felfedezésében. Az utóbbi azonban mindenkinek elérhető, aki nyitott az információra, bárhonnan jöjjön is az.

Ilyesféle helyzet állt fenn, amikor figyelmem először terelődött a gyűszűvirágra (*digitalis purpurea*).

1775-ben történt, hogy véleményemet kérték egy házi receptről, amit a vízbetegség gyógyítására ajánlottak. Elmondták nekem, hogy egy shorpsire-i öregasszony titkos szeréről van szó, amelyet ő már néhányszor alkalmazott miután a gyakorló orvos kezelése csődöt mondott. Megtudtam, hogy a szer erős hánytató és hashajtó hatású volt, úgy látszik, hogy a vizelethajtó hatása elkerülte a figyelmet. Ezt a gyógyszert mintegy húsz fűfélésegből állították össze, de egy szakembernek nem volt nehéz megállapítani, hogy a keverékben az aktív hatóanyag nem lehet más, mint a gyűszűvirág.”

Maximilian Stoll

(1742–1787)

„A láz az életerő törekvése a halál elhárítására.”

Johann Peter Frank

(1745–1821)

„Az orvosi rendészet, mint a rendészet tudománya általában egy védekezési művészet, egy tan, melynek célja az emberek és a háziállatok megvédése azon káros behatásoktól, melynek a nagyobb közösségek együttéléséből következnek. Különösen pedig az érintettek testi jólétének fokozására törekszik, hogy ezáltal elkerüljék a túl sok fizikai ártalmat és így csak a legkésőbbi időpontban érik el a földi sorsuk által kiszabott pályafutásuk végét.

Elég különös, hogy ez az emberi nem számára naponként nélkülözhetetlen tudomány egész mostanig ilyen kevéssé terjedt el, azt csak elvétve és töredékesen alkalmazták és ahogyan tudom, rendszerezetten sehol sem művelik.”

Edward Jenner

(1749–1823)

„Az ember eltért attól az állapottól, amelyet eredetileg a természetben elfoglalt, ezzel úgy tűnik, bő forrása nyílt az őt fenyegető betegségeknek. A pompa kedvelése, a luxus élvezete, a szórakozás iránti vonzódása folytán nagy számú állattal is szoros kapcsolatba került, melyeknek eredeti rendeltetése nem az volt, hogy az ő társaságában tartózkodjanak.

A farkas a vadságától megszeliidítve most ölebként pihen a hölgy kebelén. A macska, szigetünk apró tigrise, melynek természetes otthona az erdő, szintén domesztikálódott és kényeztetésnek örvend. A tehén, a sertés, a birka és a ló különböző célokra használva az ember gondozásában és uralma alatt él. (...) A különböző jellegű kóros anyagok midőn felszívódtak a szervezetben bizonyos fokban hasonló hatásokat idézhetnek elő. Ami a tehén himlő vírusát oly különlegessé teszi, az az, hogy aki megfertőződik vele az örök időkre védett

a himlővel szemben. Ilyenkor sem a variola nedvvel érintkezve, sem akkor ha ezt az anyagot a bőrbe juttatják, nem jön létre a betegség.”

„Kutatásaim valamennyi eredménye ugyanaz. Mert minden esetben a kiállott vakcinálás védettséget biztosított a himlő fertőzéssel szemben. Miután megfigyeléseim oly nagy számúakká váltak, ezáltal mentesülök ama szükségességtől, hogy egy páston legyek azokkal, akik bármiféle praktikus bizonyíték nélkül kétségbe akarták vonni megállapításaimat.”

Johann Wolfgang Goethe

(1749–1832)

„Nincs olyan fény, melynél fátyolát a Természet levetné szépszerével, s mi lelkednek nem fedi fel magát, ki nem csikarhatod azt tőle semmi géppel.”

„A sebész valamennyi foglalatosság közül a legistenibbnek kötelezi el magát: csoda nélkül gyógyítani és szavak nélkül csodát tenni.”

„Semmi sem éri meg úgy a fáradtságot, mint amikor az arra irányul, hogy a véletlenül megsérült egészséges lényen segítsen. értő kezelés nyomán a természet teljesen helyreállítódik. A betegeket az orvosokra kell bízni, ám a seborvost senki sem igényli annyira, mint éppen az egészséges ember.”

Philippe Pinel

(1755–1826)

„Az emberi szenvedélyeket az állati oekonomia pusztá jelenségeiként, a moralitás vagy immoralitás gondolatának bevonása nélkül kell szemléljük.”

„A lelki betegségek eredetét illetően nem állhatunk meg a közvetlen vagy valamely távoli oknál. Vizsgálunk kell még az ember eredeti adottságait, a szervezetének egyéni hajlamát, ingerelhetőségének állapotát (sensibilitas, irritabilitas), az ezzel összefüggő életfunkciók erősségét, a betegségeket, amelyeken átesett, az egészséges potenciákat, amelyek belülről vagy kívülről hatottak rá.”

„Az elkötelezett analitikus vizsgálódás szokása előidézte a kifejezés és a megfelelő osztályozás pontosságát és ez önmagában, nem csekély mértékben hozzájárult a természetismeret haladásához. Meg voltam győződve e módszer döntő jelentőségéről egy olyan nehéz és új tárgykör megvilágításánál mint amilyen a jelenlegi munka. Ki fog tűnni, hogy hasznos volt számomra, amikor ennek megfelelően jártam el azon különlegesen szerencsétlen betegség valamennyi vagy a legtöbb esetében, amelyekkel gyakorlatomban a Bicetre-i Elmegyógyintézetben találkoztam.”

Johann Christian Reil

(1759–1813)

„Bizonyos, hogy az anyag kiszámíthatatlan mértékben nemesedésre képes és hogy energiája ennek arányában növekszik. (...) Mennyi finom anyag rejtőzhetik még a természet ölében.”

„Az állati szervezetek külső okra visszavezethető hatás révén működnek. A szükséges inger eredménye az ingereltség állapota. Mindennek alapja az anyag sajátos keveredése és formája. Ahány szerv annyiféle ingerelhetőség létezik. Az ingerek nem sensibilisek csupán vezetők. A lelki szerv az agy. A kóros ingerek jelentősége az, hogy a szervek ingerelhetőségét magasabb vagy alacsonyabb szintre áthangolják. Így azután az addig normális ingerek is kórtüneteket váltanak ki.”

Francois Xavier Bichat

(1771–1802)

„Az élet mindazon funkciók összessége, amelyek ellenállnak a halálnak.”

„Minden szerv megvalósítja kicsinyben a nagy egész oekonomiáját. Mindegyik kiveszi a vérkeringésből a neki megfelelő táplálékot, amit magáévá tesz, amit megemészt. A számára heterogén részt kiválasztja a vérbe. Erről az igazságról akartak fogalmat alkotni a régiek, akik szerint az anyaméh egy élő állat egy másikban.”

„Az életsajátosságok (propriétés vitales) lényegében a szilárd részekben helyezkednek el. A kóros jelenségek az életsajátosságok elváltozásai. Következésképpen a betegségek jelenségei lényegében a szilárd részekben nyilvánulnak meg.”

19. század első fele

Lukas Boer
(1751–1835)

„Nincs két egyforma eset, ami a szülés feltételeit illeti az anya és a magzat szempontjából. De a természetnek hatalmában áll a szülés folyamatát oly módon lebonyolítani, amint az adott esetben lehetséges és szükséges. Ez a roppant, mindent kiegyenlítő erő a szülés során nem tévesztendő szem elől. Csupán az egyes aránytalanságok és eltérések, amelyek számunkra ismeretlenek, s részben sohasem lesznek előre tudhatók jelenthetnek kivételt. Amennyiben ilyen kivétel valóban jelen van és közvetlenül vagy következményeiből felismert, úgy ez indikálja, hogy a szülést külső segítséggel, mindenkor a legszelídebben és a legmegfelelőbb módon serkentsük. Minden, ami e megjelölt szükségességen túl, beavatkozásként történik, hiú kontárkodás, ami az anya és a gyermek megkínzását és tönkretételét eredményezi.”

Jean Nicolas Corvisart
(1755–1821)

„Az az orvos, aki nem egyesíti a fiziológiát az anatómiával, mindig csak egy többé kevésbé ügyes, szorgalmas és türelmes proszektor marad. De mindig csak bizonytalan és ingadozó, különösen a szervi károsodások kezelésekor.”

Christoph Wilhelm Hufeland
(1762–1836)

„Morális kultúra nélkül az ember a saját lényegi természetével kerül folytonos ellentmondásba, miként csak ennek birtokában lehet élettanilag is a legtökéletesebb teremtmény.”

„Az ember nyilvánvalóan több szellemi résszel bír, mint amennyire ezen a földön szüksége lenne és a szellemi erők e feleslege tartja és viszi magával a testit is. Csak a testi rész oka az elhasználódásnak és a halálnak.”

„Semmilyen érzéki benyomás révén nem lehet olyan gyorsan és közvetlenül az életműködések hangulatára, fokozására és szabályozására hatni, mint a zene által.”

id. Lenhossék Mihály
(1773–1840)

„A szellemi és kedély élet szokatlan mozgékonyága tapasztalható, mely számos egyénnél a kedély kóros izgatottságában, az akarat, a vágy valamint az értelem közötti heves harcban nyilvánul meg. A szabad értelmű akaratot szenvedélyek és kóros vágyak béklyózzák. Kínos egoizmus, önszeretet, elvakult büszkeség és nagyravágyás nyomják el az erkölcsöket és a kötelességtudatot, a hitet és a vallást. A valódi emberszeretet gyorsuló eltűnése, a haladó

szellemi kultúrával nyilvánvaló ellentétben álló értelmi eltévelyedések a polgári társadalom igazi értékeit, illetve azok tagjait, csakúgy mint az egyéni jólétet egyre inkább fenyegetik.” (1834)

„Az élénkebb vérkeringéssel, a tüdőben felgyorsult oxidációs folyamattal egyidejűleg nemcsak a szervezet hőmérséklete, hanem hajának emelkedése, a szőrzet borzolódása, bizonyos állatok tüskéinek, tollának ágaskodása.”

„Senki sem kételkedik a szenvedélyek és a kedélyindulatok hatalmas befolyásában, melyek hol mint jótékony gyógyszer, máskor mint romboló és halálos mérég hatnak ránk. (...) A betegségek túlnyomó része, melyeknek az emberi nem alá van vetve, a beteges kedély következménye.”

Pierre Bretonneau

(1778–1862)

„A nyereség talán jogszerűen jár az üzletembereknek, az ügyek intézőinek, de én meg vagyok győződve, hogy lealacsonyítja az orvos jellemét.”

René Théophile Hyacinthe Laennec

(1781–1826)

„A természet állandó szabályokra van kényszerítve, az élőlények destrukciójában és konstrukciójában egyaránt.”

„Nagyon kevés orvos képes – még ha igen hosszú gyakorlattal rendelkezik is – más szemmel látni a dolgokat, mint amire a kor iskolás szemlélete felkészítette.”

„Tanulmányaimban és kutatásaimban közvetett célom volt a következő három probléma megoldása: 1. megállapítani a hullában a beteg szerv elváltozására utaló fizikai jellegzetességeket. 2. Amennyire lehetséges felismerni ezeket az élőben biztosan érzékelhető fizikai jelek alapján, élesen elválasztva a kísérő tüneteket, azaz a vitális akciók esetleges zavarait. 3. Harcolni a betegséggel a tapasztalat által hatásosnak mutatkozó eszközök segítségével. Röviden, a cél a belső szervi károsodásokat azon diagnosztikai szinten felismerni, ahogyan ez a sebészi betegségek esetében lehetséges.”

Francois Magendie

(1783–1855)

„A medicina a cselekvésre való tudomány.”

Friedrich August Benjamin Puchelt

(1784–1856)

„A fájdalom az egészség megbízható őre.”

Jean Cruveilhier

(1791–1874)

„Az a kórtan, amelyik csak a működési zavarokból tájékozódik és nem a szervi elváltozásokból, csupán ideiglenes és leíró kórtan, nem végleges, tudományos, filozófiai természetű. Mert a filozófia az összefüggések, az okok és a hatások ismerete.”

„Hosszú (klinikai) gyakorlatuk legtöbbször csupán egy hosszú távú rutin; sok beteget fognak látni, de kevés betegséget. Vallassák ki a holttesteket, egy új horizont tárul fel Önök előtt: összekeveredett és majdnem kibogozhatatlan tünetek világos rendben osztályozódnak.”

Gabriel Andral

(1791–1876)

„A vér és a testnedvek elváltozásai képezik az átvezetést a helyi és az általános betegségek között.”

Johann Friedrich Dieffenbach

(1792–1848)

„Az önálló gondolkodású sebész nem követi állandóan a régi megcsontosodott módszereket, hanem improvizálja megoldást az eset egyediségének megfelelően. E sebészet alapja a fiziológia, a gyógyfolyamat örök természeti törvényeit követve avatkozik be, melyekről a régi kirurgia semmit sem tudott. Az ugyanis csak a mechanikára alapozott, műtéti eljárásait a holttestekre alkalmazta.”

Bugát Pál

(1793–1865)

„Azon leendünk, hogy Tárunk rakhelye legyen olly gyógytudományi elveknek, mellyek rendíthetetlen basison alapulván, a magyar medicinát semmi futó tűz mulékonyságú külföldről hozzánk becsapó theoria alapjaiban meg ne rázhassa s ekként állítsunk ki magunk ereje által legalább a magunk számára egy állhatatos medicinát, mit különösen elérhetőnek gondolunk.”

„Az orvosnak azon igyekezetét, melly általa betegesen megromlott életművezettség mélyének mélyébe hatván, az ottan lappangó, tespedő s' az életműves anyaggal tökéletesen összeolvadt s' egyé lett mozdulatlan kórokot az életműves anyagtul megoldani, s mozgékonyvá tenni és a testből kiküszöbölni iparkodik, anyagváltoztató gyógymódnak nevezzük.”

„Kényelmesebb stetoscop nélkül diagnosist csinálni (de milyet?) – mert practica iskoláinkban nem vezettük be a gyógytanulók a hallga-csőveli élésre – mert a hallérzék sokkal nagyobb fáradtság és türelembe kerül, mint amivel mi bírjuk.”

Armand Trousseau
(1801–1867)

„Ne keverjék össze a medicinában a művészetet és a tudományt. Nem mindenkinek adatik meg művésszé válnia, de a tudományt a legalárendeltebb értelemben is elsajátíthatják. (...) Nem vitatható, hogy napjaink számos kutatási eszköze, megsokszorozva ismereteinket pontosítja gondolatunkat. Mégis mindez egyre inkább úgy hat, hogy az alkotások kevésbé művésziek, nem elég gyümölcsözőek, praktikusak és elevenek. Miért tűnik úgy, hogy miközben a tudomány épülete az egekhez közelít, a gondolkodásmód egyre mélyebbre bágyad.”

Johannes Müller
(1801–1858)

„A fények, a sötét és a színek energiái nem a külső dolgokban, az inger közvetlen okában, hanem a látóérzék szubsztanciájában immanens. És az nem lenne ingerelhető anélkül, hogy annak veleszületett energiái a fényre, a sötétre, a színekre aktiválódni nem lennének képesek.”

„Senki sem pszichológus, hacsak nem filozófus.”

„Ha valakinek az elvontságokhoz van hajlama, nem tehet okosabbat, minthogy sok konkrétummal foglalkozik.”

„A természettudományokban lezajlott forradalmak csupán az értelem kategóriáinak változásai voltak.”

Schoepf-Merei Ágost
(1804–1858)

„Fő iránya a jelennek az, hogy az elvont eszmei spekulációk helyébe anyagibb s biztos fürkészlet lépett – új Aristotelismus a Platonismus helyébe – s hogy az egyes irányok, mint a nagyszerű természet részletvizsgálati mind inkább egy koszorúba fűzetvén, az egy célra hatányosabban összműködnek, az orvosi tapasztalatok s a gyógyítás nagyobb biztosítására.”

„Hosszú ideig méltatlan megvetett humoralismus, az újabb chemia által bámulatosan tökéletesítve, egy az eddiginél anyagiabb s alapos ideg-dynamismus mellé az ő régi kór és vegytani fontosságába teljesen már visszahelyeztetett.”

„Szörnyű nagy kár sok egyesekre s egész rendünkre nézve is mai napon már, hogy nincsen számost olly orvos Pesten, ki az itt szükséges német és egyéb idegen nyelvek ismerete s

finomabb életügyesség, műveltség mellett, magyar patiensével magyarul tökéletesen képes beszélni.” (1841)

Karl Rokitansky
(1804–1878)

„Amennyiben az élet az anyagtól abszolúte elkülönítve léteznék, úgy az életfolyamat önálló irányban haladva nem lehetne más mint egészséges állapotban. (...) Miután azonban bizonyos, hogy egészséges és beteg élet létezik, így szükségképpen egyik vagy méginkább mindkettő függ valamitől, (...) és ez a meghatározó nem lehet más, mint a szerves anyag.”

Joseph Skoda
(1805–1881)

„Meg kell ismernünk a kopogtatási hang valamennyi lehetséges változatát, ki kell tapasztalnunk, hogy mitől függenek az egyes hangzasi különbségek, végül pedig a megfigyelt jelenséget a hangképződés ismert törvényeivel kell kapcsolatba hoznunk.”

„A hypertrophia (atrophia) és a dilatatio kombinációiból alkotott osztályozások, amiket az anatómiai iskola olykor önkényesen következtetett, klinikai szempontból csak akkor érdemelnek figyelmet, ha az egyes billentyűhibák vagy a szívizom valamely betegségének (zsíros elfajulás, gyulladás) következményeként alakultak ki.”

Ernst Feuchtersleben
(1806–1849)

„Minden emberben szunnyad az elmebajnak egy iszonyú csírája. És minden eleven, aktív erővel küzdünk, nehogy ez felébredjen.”

„Aki mindig megnyílik, az szétolvad. Aki mindig becsukódik, az megdermed.”

Auguste Nélaton
(1807–1873)

„Ne diagnosztizáljátok a kivételt!”

Oliver Wendell Holmes
(1809–1894)

„Szilárdan hiszem, hogy amennyiben az egész materia medica, ahogyan azt mostanában használják, a tenger fenekére süllyedne, ez az egész emberiség számára jobb lenne és annál rosszabb a halakra nézve.”

Flór Ferenc
(1809–1871)

„Örömmel szemléltetjük a vetélkedést, mellyel nagyobb számú nyelvünkbe avatott tudósaink azt a tudományunknak minden ágazataira kiterjeszteni igyekeznek, nem csekélyebb megelégedéssel tapasztalhatjuk a jó fogamatot is, melyet ezen igyekezet minden nyelvre, mind a tudományoknak terjesztésére nézve már szült s ezentúl szülni fog.”

Jakob Henle
(1809–1885)

„A filozófiai és az empirikus kutatási módszeren kívül létezik egy harmadik, mely bizonyos fokig a kettő között áll és hatóköre hamarosan jelentősen tágulni fog, amennyiben mértéktartó lesz és nem igényli, hogy nyomban mindent uraljon. Ezt a módszert racionalitásnak nevezem, mivel szándéka megtudni a jelenségek okait, hatásmódját. Azon fáradozik, hogy felfogja a tünetek összefüggéseit egymással és a belsőszervi elváltozásokkal. Arra törekszik, hogy ezeket, mint abnormális külső hatások következményeit tekintsük, melyek a különleges erőkkel rendelkező szerves anyagra hatnak. Ezekről két úton szerezhethünk felvilágosítást: a kórbonctan és a kísérlet révén.”

Balassa János
(1814–1868)

„A sebészet és belgyógyászat ugyanazon tudományos alapon áll. (...) Ne legyen a sebészet egyedül külformákon alapuló kézmű, hanem az egésztest egyes részeiben feltaláló tudomány.”

„A tudomány égő fény, amely habár sem házhoz, sem nemzethez nincs kötve, mégis ott világít leginkább, hova annak sugarait vezényelni buzognak. Ilyen buzgalom hevíti kebleinket is kik dicső elődeink példája szerint évenként összegyűlünk, hogy közös szeretettel ápoljuk a tudományt.”

Wilhelm Griesinger
(1817–1868)

„Valójában sem az önbecsülés sem az emberszeretet nem csorbul, midőn világossá tesszük, hogy az elképzelés és az arra való törekvés szervi folyamatok eredménye.”

Semmelweis Ignác
(1818–1865)

„Egész lényemben megrendülve, felhevült indulataim szokatlan intenzitásával töprengtem az eseten, midőn szellemem előtt hirtelen kibontakozott a gondolat és egyszerre világossá vált, hogy a gyermekági láz és Kolletschka professzor betegsége azonos, miután a gyermekági láz anatómiailag azonos produktumokból áll mint emez és pedig lymphangoitisból, phlebitisből, pyaemiából, metastasisokból, stb. És ha – így következtettem tovább – Kolletschka tanár pyaemiája hullarészek beoltásának következtében alakult ki, úgy a gyermekági láz is ugyanazon forrásból keletkezhetett. Azt kellett még eldönteni, honnan és miként került a hullaanyag a szülő nőkre. E hullarészek átvivő forrása a tanulók és gyógykezelő orvosok kezein volt fellelhető.”

„Tanításom nem arra való, hogy szilárdan megalapozva a könyvtárakban porosodjék, hanem annak missziója van: áldásosan hatni a gyakorlati életben. Tanításom arra való, hogy az orvosi tudomány tanítói terjesszék, hogy az orvos és ápoló személy, le az utolsó falusi borbélyig és bábáig eszerint járjon el. Tanításom arra való, hogy a szülőotthonok rettegését elűzze, hogy a férjnek a feleséget, a gyermeknek az anyát megtartsa.”

„Lelkiismeretemet terheli, hogy 1847 óta ezer és ezer szülő nő és csecsemő pusztult el, akik nem haltak volna meg, ha nem hallgatok, hanem minden tévedést, melyet a gyermekági lázról terjesztettek kellő rendreutasításban részesítettem volna. (...) A gyilkolásnak meg kell szűnnie, és hogy a gyilkolásnak vége legyen, őrt fogok állni, és aki veszélyes tanokat merészel hirdetni a gyermekági lázról, erélyes ellenfelére fog bennem találni. Nincs egyéb mód számomra, hogy véget vessek a gyilkolásnak, mint ellenfeleim kíméletlen leleplezése. Akinek helyén van a szíve, nem fog megróni érte, hogy ehhez az eszközhöz nyúlok.”

**Washington Ayer,
egy szemtanú leírása az első aether narkózisban végzett operációról,
mely nyilvános bemutatásra került
a Massachusetts General Hospitalban 1846 október 16-án
(Részletek)**

„Az a nap elkövetkezett, a megjelölt időpontban bevezették a páciens az operáló terembe és Dr. Warren valamint az állam legkiválóbb sebészeiből álló bizottság tagjai összegyűltek a páciens körül. »Minden készen áll – a csend fojtogató.« A csendet Dr. Warren szavai szakították meg. Kihirdette, hogy egy szer kipróbálására kerül sor, melytől azt várják, hogy az operált személyt megszabadítja a műtéti fájdalomtól. A jelenlévők hitetlenkedtek és amikor Dr. Morton nem érkezett meg a megadott időpontban, egy negyedóra elteltével Dr. Warren jelentősegteljesen megjegyezte: »Úgy vélem, más elfoglaltsága akadt«. A bejelentést gúnyos nevetés fogadta és Dr. Warren a késéhez nyúlt, hogy hozzáfogjon a műtéthez. Ebben a pillanatban egy mellékajton belépett Dr. Morton, mire Dr. Warren feléje fordult és erőteljes hangon mondta: »Nos uram, az Ön betege készen áll«. Néhány perc elteltével, amikor már megtörténtek az előkészületek a sebészeti műszer használatára, Dr. Morton szava hallatszott: »Az Ön betege áll készen, Uram!«.

Ekkor bekövetkezett a legfenségesebb jelenet, amire operációs teremben valaha is sor került. A páciens önként elhelyezkedett az asztalon, mely a jövődő hírnév oltárává lett. Nem mintha ezt ő az orvostudomány haladásának céljából tette volna, nem is a barátjának tett szívességből, mert az aktus csupán egy személyes, önző cselekedet volt. Így az történt, hogy ő segédkezett egy új és fontos terápiás probléma megoldásában, melynek haszna az egész civilizált világot illette. Az eseménynek a nagyszerűségéről, amiben része volt ő semmit sem tudott. (...)

A férfi, aki hősi bátorsággal önként felfeküdt a műtőasztalra, hogy nevét pergament tekercsen megörökítsék, amelyet annak a sebészeti amfiteátrumnak a falán kell elhelyezni, ahol a műtétet elvégezték. Az ő neve Gilbert Abbot volt. (...)

Az operáció egy congenitalis tumor eltávolítására történt, amely a nyak bal oldalán, az állkapocstól a maxilliáris mirigyig helyezkedett el, behatolt a szájüregbe és ráterjedt a nyelv szélére is. A beavatkozás sikerült. És amikor a páciens magához tért, kijelentve, hogy nem érzett fájdalmat, Dr. Warren a jelenlévők felé fordult és ezt mondta: »Uraim, ez nem csalás!«.

19. század második fele

Manuel Garcia

(1805–1906)

„Többször is felötlött bennem az a gondolat, hogy éneklés közben egy tükörrel tanulmányozzam a gégefő belsejét, de mindig meghátráltam, mert kivihetetlennek tartottam. 1854 szeptemberében, párizsi tartózkodásom alatt elhatároztam, hogy tisztázom kételyeimet, és megpróbálom, nem lehetne-e elgondolásomat mégis megvalósítani. Elmentem Charriere-hez, a híres műszerészhez, és megkérdeztem, nincs-e egy hosszúnyelű kis tükre, amellyel a torkot lehet tanulmányozni. Azt válaszolta, hogy van egy kis fogorvosi tükre, melyet 1851-ben a londoni kiállításra küldött, de senkinek sem kellett. Ezt a tükröt megvásároltam, és egy másik zsebtükörrel felszerelve igen türelmetlenül felkerestem nővéremet, hogy kísérleteimet megkezdjem. Az előzőleg forró vízben megmelegített majd megszáritott tükröt a nyelvcsap mögé tartottam. Utána a zsebtükörben visszaverődő napsugárral bevilágítva megpillantottam a tágra nyílt gégefőt.”

Nyikolaj Pirogov

(1810–1881)

„Sebészeti működésem legszerencsésebb eredményeit falun értem el. Néhány száz beható műtét után, amilyenek a csonkítások, kőmetszések, daganatok kiirtása stb., egy esetben sem láttam orbáncot vagy gennyvérűséget. A betegek a légáramlatnak kitéve, szalmán feküdtek, ami az agyagos padlóra volt hintve vagy keskeny padokon, lyukas szalmafedél alatt (...) egy szobában a paraszt a családjával. Ugyanabban a helyiségben aludtak, sütöttek, főztek, dolgoztak és ebédeltek. Az operáltak testén maradt hetekig a vérrrel és gennyel bepiszkolt ruha, a vászonnadrág és kabát vagy a báránybőrös süveg. Ha meggondolom, hogy a falun végzett műtéteim majdnem mindannyian olyanok voltak, amelyekhez még az úgynevezett »tisztá« kórházakban is rendszeren orbánc és gennyvérűség társul, az eredmények ezt az eltérést csak azzal magyarázhatom, hogy operált betegeim a falun nem egy teremben, hanem egyenkint, egymástól teljesen elkülönítve voltak elhelyezve.”

„A háború traumás epidémia.”

Claude Bernard

(1813–1878)

„Súlyos tévedés azt hinni, hogy az élő testekben az élet lényegével és princípiumával kell foglalkoznunk. Semminek sem hatolhatunk a lényegéig. A fiziológusnak nincs több köze a princípiumokhoz, mint a vegyésznek a testek affinitási elvéhez. (...) A kísérletezőt a közvetett okok foglalkoztatják. Ezekben az összefüggésekben ugyanannyi determinizmust találunk az élőben, mint az élettelenben.”

„Az ember természeténél fogva metafizikus és gögös. Azt képes hinni, hogy szellemének eredeti képzetei a valóságot képviselik. Csak miután hosszasan bolyongott a teológiai és

skolasztikus vitákban, látta be végül, hogy ezen az úton meddők a fáradozásai. (...) A metafizikus az eszméit abszolút igazságokként tételezi, a kísérletező kérdésként.”

„A filozófusé a miért kérdés, a kísérletezőké a hogyan.”

„A kísérlet provokált észlelés azért, hogy egy gondolat megszülessen.”

„A művészet én vagyok, a tudomány mi vagyunk.”

Karl Reinhold Wunderlich

(1815–1877)

„A medicina első feladata a természetkutatás. Mindazonáltal objektumai az orvosok számára szentebbek legyenek, mint az entomológusok számára a rovarok, melyeket ők kíméletlenül felnyársalnak.”

Markusovszky Lajos

(1815–1893)

„Az 1848–49-ik évi lelkesítő, leverő napok letűntek volt; a mozgalmas előretörekvő életet rendőrileg szabályozott, szuronnyal őrzött nyugalom váltotta fel; hazánk s vele tudományunk idegen kézbe jutott; az irodalom a régen múlt emlékeinek gyűjtésére utalva volt, a jelennel s a jövővel foglalkoznia nem lehetett; a közéletből kizárt nemzeti aspirációk a társadalmi körökbe menekültek.

Ily viszonyok nyomása alatt bold. Balassa tanárunk szeretetre méltó egyénisége körül az elvek és a hazaszeretet közössége folytán, növendékei és barátaiból szintén egy kis kör képződött, mely reményét egy szebb jövőbe nem vesztette, annak bekövetkezését összetett kézzel bevárni nem tudta s érdekében a fennálló körülményeket is felhasználni törekedett, tanulni, készülni, tenni kívánt.”

„Nem ajánlhatjuk a tanulóknak, hogy előbb kizárólag csak elméleti ismereteket gyűjtsenek, aztán ezekre építsék gyakorlataikat; ez elavult (scholastikus) modor, mely az étellel s az életre való tanulással merőben ellenkezik. Egysítsék az elméletet a gyakorlattal.”

„A vég nélküli specializálásnak sem lehetünk ugyan barátai, mert a gyakorlat terén elbizakodáshoz és nyegleséghez vezet, a tanszéken a művészet rovására a remekelést ápolja, a tudományban pedig szűkíti a láthatárt és hamisítja az ítéletet.”

„Az egyesülési szellem korunk legtermékenyebb eszméje, a sajtó természetes eszköze. Egyesüljünk, hogy tehessünk.”

Ludwig Traube

(1818–1876)

„Csak ha sok egyidejűleg kínálkozó lehetőség közül kiválasztott, kísérletileg izolált feltétel bizonyul szükségesnek egy bizonyos jelenség előidézéséhez, akkor lépünk át a lehetőség tartományából a kutatott valóság területére.”

Max Petenkoffer
(1818–1901)

„A talajt higiénikus szempontból már előbb megvizsgálták, azt megelőzően, hogy a fertőző betegséget okozó hasadó gombákról beszéltek volna. Ehhez elegendő volt az a felismerés, hogy bizonyos talajviszonyok meglétekor egyes betegségek előfordulnak vagy nem fordulnak elő.”

Emil du Bois Reymond
(1818–1896)

„A testi világ titkaival szemben a természettudós régóta megszokta, hogy férfiasan kijelentse az »ignoramus«-t. Visszatekintve a megtett sikeres pályafutására, az a halk önbizalom vezérli, hogy ahol most még nincs ismerete, ott bizonyos körülmények között lehetne és hogy egyszer majd talán megszerzi azt. Ama titokkal szemben azonban, hogy mi az anyag és az erő és hogy ezek hogyan képesek gondolkozni, egyszer és mindenkorra a nehezen elfogadható igazság kimondását kell elhatározni: »ignorabimus!«.” (1880)

Theodor Frerichs
(1819–1885)

„A belgyógyászat eleget tapasztalta milyen következményekkel jár az idegen uralom, gyakorolja azt akár a filozófia, a fizika, a kórbonctan, a kémia, vagy ahogyan utoljára történt, a kísérleti kórtan. Valamennyien a mi házunkat akarták építeni. Ezt magunknak kell tennünk, hogy az erős és tartós legyen.”

Hermann Helmholtz
(1821–1894)

„Amíg létezni fognak kellőképpen fokozott önhittségű emberek, akik elképzelik, hogy zsenialitásuk szikráival olyasmit nyújtanak, amit az emberi nem csak keserves munkával remélhet elérni, lesznek dogmaként előadott hipotézisek is, melyek valamennyi titok megfajtását ígérik.”

„A szemtükör tudományos felfedezéseim közül bizonyára a legnépszerűbb lett, de én már beszámoltam a szemorvosoknak, hogy ebben az esetben a szerencsének jóval nagyobb szerepe volt, mint saját érdememnek. A Brücketől származó szemtükörözési elméletet adtam elő tanítványaimnak. Brückét tulajdonképpen hajsza választotta el a szemtükör felfedezésétől. Ő csupán elmulasztotta a kérdést feltenni, hogy a megvilágított szemből

visszaverődő sugarak milyen optikai képhez tartoznak. Akkori céljaihoz ez a kérdésfeltevés szükségtelen volt. Ha felvetette volna, rendelkezett a képességgel, hogy éppen olyan gyorsan megválaszolja, mint én tettem és a szemtükör terve adódott volna számára.

En körüljártam a problémát, arra törekedve, hogyan világíthatnám meg hallgatóimnak a legegyszerűbben. Így jutottam el a szóban forgó kérdéshez. Orvosi tanulmányaimból igen jól ismertem a szemorvosok gondját azokban az állapotokban, amelyeket a »fekete hályog« elnevezés alatt foglaltak össze. Nyomban hozzáfogtam, hogy egy eszközt összegitteljek szemészeti üvegekből és mikroszkopizálásra való fedőlemezéből. Eleinte igen nehezen lehetett dolgozni vele. A biztos elméleti meggyőződés nélkül, hogy a dolognak sikerülnie kell, talán nem tartottam volna ki. De nyolc nap elteltével kijutott nekem a nagy öröm: első voltam, aki egy élő emberi recehártyát tisztán maga előtt láthatott.”

Rudolf Virchow
(1821–1902)

„Arról van szó, hogy a szövettant az élettannal felbonthatatlan kapcsolatba hozzuk, mindenekelőtt pedig elfogadtassuk: a sejt valóban valamennyi élő jelenség végső alakeleme és hogy a tulajdonképpeni élettevékenységet nem szabad a sejten túlra helyezni.”

„Az orvos a szegények ügyvédje. (...) A medicina szociális tudomány és a politika nem egyéb, mint a medicina nagyban.”

„Mi a szervezet? Az élő sejtek társadalma, parányi jól szervezett állam a maga tartozékaival, magas hivatalnokaival és alárendeltjeivel, szolgáljaival és mestereivel, a naggyal és kicsinnyel.”

„Nincs szükségünk mitológiai értelmezésekre, a feltároló törvényszerűségek szépsége is lenyűgöző. Az emberi megértés útja csak az effajta gondolkodás lehet. A spiritualizmusok csak azokon a területeken támadnak, ahol járatlanok vagyunk. A vegyész a kémiában nem spiritualista, csak a filozófiában.”

Louis Pasteur
(1822–1895)

„A szerencse csak az arra felkészült szellemnek kedvez.”

„Hogy átéljem a teremtés nagyszerűségét, kiválasztottam az én vízcseppemet is, mely telítve volt »termékeny kocsonyával« (gelég féconde), de inkább a tudomány nyelvén mondom: Telítve volt azokkal az elemekkel, melyek felelősek a legalacsonyabb rendű élőlények kialakulásáért. Várok, megfigyelek, kérdéseket teszek fel. Azt óhajtanám, hogy átéljem az österemtést. Olyan szép színjáték lenne.

A teremtés szava azonban nem hangzik fel. Némasága évek óta tart, amióta ilyen kísérletekhez hozzáfogtam. Eltávolítottam és most is eltávolítom a levegőben lebegő csírákat. Ezzel eltávolítom az életet (az embernek nem adatott meg élőlényeket teremteni). Az élet a csíra, a csíra az élet. Az ősnemzés doktrinája, miután egy egyszerű kísérlet halálos csapást mér rá, sohasem fog feltámadni.”

Florence Nightingale

(1823–1910)

„Jobb híján az ápolás szót használom. Ez nem korlátozható a gyógyszerek és a borogatás felhelyezésére. Ennél többről van szó.”

„A betegség észlelésekor – mind magánotthonban, mind a közkórházban – a gyakorlott megfigyelő számára feltűnik az, hogy azok a tünetek és panaszok, melyeket általában a betegség kikerülhetetlen velejárójaként tekintünk, igen gyakran egyáltalában nem függenek a betegségtől, hanem valami egész mástól. Nevezetesen a friss levegő hiányától, a fény, a meleg, vagy a nyugalom, a tisztaság hiányától. Olykor az étkeztetés pontossága, gondoskodása hiányzik. Mindezek a zavarok külön-külön és együtt is előfordulnak az otthoni ápolásban majdnem olyan gyakran, mint a kórházi körülmények között.”

Jakob Laurenz Sonderegger

(1825–1896)

„A sokat tudás dromedár terhét kell hordoznod és megőrizned a költők frissességét.”

„Minden tudományos értékű, ha gondosan műveljük és emberileg jelentős, ha nem gépreparálók, hanem orvosok akarunk lenni.”

„Kedvenceim voltak a krónikus betegségek. A kórok, a lefolyás, a gyógyulás vagy a vég, mind lassan érkeznek és az együgyű ember, aki ezt igen makacs kitartással követni képes, sokat érhet el, változtathat, javíthat. Egy akut betegség gyakran olyan, mint a tűzvész vagy az orkán. Mialatt az oltókészülékek működnek, minden a padlóra kerül. Ezek közül persze kiviszem a szemészetet, a sebészetet és a szülészetet. Itt az Úristen nagyobb hitelt biztosított nekünk és az a látszat, mintha beleszólnánk a dolgokba.” (1890 körül)

Jean Martin Charcot

(1825–1893)

„Általában a neurózisok és speciálisan a hisztéria tanában más fontos tény is bizonyítja, hogy ezen bántalmak éppen nem képeznek valami külön osztályt a kórtanban, melyet a közös élettani törvényeken kívül más befolyásolna. A tünetcsoportok sokszor igen szorosan ama betegségek tünetcsoportozata felé hajlanak, melyeknél a bántalom anyagi sérülésekkel van összekötve. Ezen hasonlóság sokszor oly fokú, hogy a diagnózist legnagyobb mértékben megnehezíti. A bántalomnak azon sajátosságát, hogy az anyag nélkül organikus betegséget utánozzon »neuromimesisnek« lehetne nevezni. Így meglepő azon hasonlóság, mely a hisztériás rendes és az organikus göcbántalomtól függő anaesthesia között van.”

Joseph Lister
(1827–1912)

„A gyulladás természetéről folytatott kiterjedt vizsgálódás nyomán, keresve annak összefüggését a vér egészséges és kóros állapotával, sok évvel ezelőtt arra a következtetésre jutottam, hogy a sebek gennyedésének fő oka a decompositio, amit a levegő hatása idéz elő, bejutva a vérbe vagy szérumba, a zúzott sebek esetében a baleseti sérülés által elpusztított szöveti részekbe.

A gennyedés előfordulásának megelőzésére, összes kockázatainak elhárítására meghatározottan adva volt a kívánatos cél. Mostanáig azonban az elérhetetlennek tűnt, miután reménytelen volt megkísérelni az oxigén távoltartását (a sebtől), melyet általánosan elfogadottan a rothadás előidéző tényezőjeként tekintettek.

Amiután Pasteur kutatásai kimutatták, hogy a légkör szoptikus tulajdonságai nem az oxigéntől vagy valamely más gáztól függenek, hanem az abban lévő apró lebegő organizmusoktól, melyek energiájukat élettevékenységüktől nyerik, az jutott eszembe, hogy a sérült rész decompositióját elkerülhetjük a levegő kizárása nélkül is, ha a sebellátásban olyan anyagot alkalmazunk, amely képes a levegő részecskék életét megsemmisíteni. (...) Az anyag, amit felhasználtam a karbolsav, egy illékony szerves vegyület, mely különlegesen erős destruktív hatást gyakorol az alsóbbrendű élőlényekre és emiatt a leghatalmasabb antiszeptikum azok közül, amelyeket mostanáig megismerhettünk.” (1867)

„A siker a részletekre való figyelésen múlik.”

„A gyakorlatnak csak egy szabálya van: képzelj magad a páciens helyzetébe.”

Korányi Frigyes
(1828–1913)

„Nem a baktériumok corpuscularis jelenléte, hanem a megváltozott anyagcsere az, mely kártékony hatású a szervezetre, és nemcsak az idegrendszerre, hanem a sejtre is befolyást gyakorol. Ha pedig ugyanazon baktériumok különböző hőfoknál, különböző substratum mellett különböző anyagcserével bírnak, akkor az is lehetséges, hogy két különböző baktérium egységes anyagcserére jut bizonyos feltételek mellett.”

„A jelen kornak nem jellegi a nagy vágy és nagy ambíciók; nem jellege a nagy tett, hanem az aprólékos indulat.”

„Kísérleteim oda voltak irányozva, hogy meghatározhassam, vajon ezen különböző takhártyaterületek közül melyek azok, melyek ízlelni képesek, hogy mindannyian képesek-e valamennyi íz kiváltani vagy léteznek-e e tekintetben különbségek?”

Theodor Billroth
(1829–1894)

„Csak akkor szabad operálni, ha a sikernek vannak esélyei. Esélyek nélkül műteni azt jelenti, hogy a sebészet pompás művészetét prostituáljuk, azt mind a laikusok, mind a kollégák előtt

gyanúba keverjük. De hol van a mérték, amellyel a siker esélyét megállapíthatjuk? Tudományunk fáradhatatlan tanulmányozásában, a saját és az idegen megfigyelések éles kritikájában, minden egyes eset legalaposabb vizsgálatában, tapasztalataink körültekintő értékelésében.”

„Nem kimetszeni, gyógyítani!”

Etienne Jules Marey
(1830–1904)

„Arra törekedtem, hogy eltüntessem a különbségeket, amelyek a csupán a laboratóriumokban végrehajtható kísérletek és az orvosok által alkalmazható vizsgálati módszerek között fennállnak.”

Than Károly
(1834–1908)

„Az újabb élettan nagyszerű mozgalmainak törekvése leginkább oda van irányozva, hogy testi életünknek csodás ködbe rejtett törvényei e vegytani igazságokkal láthatóvá tétessenek.”
(1860)

Stiller Bertalan
(1837–1922)

„A dispositio alatt olyan külső és belső okok összességét értjük, melyek a testben valamely betegség fejlődését feltételezik illetve megkönnyítik.”

„Kétségtelen, hogy elődeink nem voltak olyan fantasztikus antipyristák, mint mi; azzá lettünk nézetem szerint különösen az újabbkori vizsgálati eredmények által, melyek az emelkedett hőmérséklet káros befolyását a különféle sejtek alakelemeire, vagyis a protoplasmára kiderítették.”

„Ha a klinikai tüneteket az anatómiai lelet nem támasztja alá..., úgy ez a kórbonctannak, nem a klinikai észlelésnek a gyengéje.”

„Az orvosok átlagosan kissé pazarok a kórisme bevallásával.”

Theodor Kocher
(1841–1917)

„Teljesen egyetérték azzal, hogy a sebészet a régebbi sérvoperatőrök és kőmetszők szintjére süllyedhet, ha nem lépünk fel erélyesen az ellen, hogy pontos diagnózis és prognózis nélkül

végezzék a műtéteket. A belgyógyásznak sincs megengedve, hogy a gyógyszerhatások és adagolások kellő ismerete nélkül recepteket írjon.”

„A beteg állapotának műtét utáni kedvező alakulásában csak akkor lehet biztos a sebész, ha pontosan ellenőrizheti a kötszerek és fonalak előkészítését, a páciens előkezelését, a sebbel érintkezésbe kerülő eszközök és anyagok dezinficiálását, valamint a kézfertőtlenítést.”

Vicenz Czerny
(1842–1916)

„Úgy gondolom, hogy egy rákintézménybe nemcsak gyógyíthatatlan rákos és szarkómás betegeket kell felvenni, hanem kétséges eseteket, a kezdeti, gyógyítható állapotban lévő rákos betegeket is. El kell kerülni, hogy az intézményre csak a senyvedő betegek jelenléte nyomja rá a bélyegét. A gyógyuló esetek megerősíthetik az ápoltak bizalmát és reményét, fenntartják a gyógyító személyzet munkakedvét. nem szabad ugyanis elfelejteni, milyen deprimáló és bénító az orvosokra és a betegápolókra, ha egy kórteremben csak haldoklók fekszenek. Az orvosnak és az ápolónővéreknek reménykedniük kell, hogy optimisták maradhassanak és a reményt a kétségbeesett betegeken is táplálják.”

Robert Koch
(1843–1910)

„Ha bebizonyosodik, hogy 1. a parazita a szóban forgó betegség minden esetben megtalálható és pedig olyan körülmények között, amelyek a betegség kórelváltozásainak és klinikai lefolyásának megfelelnek, 2. ugyanakkor nem fordul elő semmilyen más betegségnél sem esetlegesen, de még ártalmatlan parazitaként sem, 3. a testtől teljesen elkülönítve, tiszta kultúrákban tovább tenyésztve képes újból előidézni a betegséget, akkor ez nem tekinthető többé a betegség véletlen esetlegességének. Ilyenkor nem gondolható el más viszony a parazita és a betegség között, mint az okozati.”

Fodor József
(1843–1901)

„A higiéné legfontosabb feladata már a járványok uralkodása előtt oda hatni, hogy a járványdispositio a népesség között csökkentessék.”

„A higiénét általában és rendszeresen oktatni kell, mert a higiéné az egyén számára munkaképességet és a lakosság humánus érzékét fejleszti.”

„Az elemi népiskola a köznépnek azt a millióit látja el egészségügyi ismerettel, amely magasabb műveltséget nem szerez és magasabb iskolába nem jut. Ezt a népet kell mindenelőtt egészsége védelmében felvilágosítani: annál inkább, mert éppen a köznép szenved a legtöbbet munkájával, mostoha életviszonyával, értelmetlenségével fogva egészségében.”

Klug Nándor
(1845–1909)

„Különösen két alapelv felismerése volt az, amely varázsütésként hatott s az élettant egy lendülettel azon polcra emelte, melyet a természettudományok közt ma elfoglal. E két alapelv, melynek a jelenkori élettan és vele az összes gyógytudományok az utóbbi három évtized alatt tett óriási haladásukat köszönik: az erély megmaradásáról szóló törvény és az azonos eredet elve.”

Ilja Iljics Mecsnyikov
(1845–1916)

„Nem kétséges, hogy az általános béke gondolata idővel egyre nagyobb tért hódít. Nemzetközi kongresszusok nyíltan összefognak, hogy legyőzzék a háborút, és az államférfiak minden összejövetele csalahatlanul a békegondolat újabb hirdetését szolgálja. Minél jobban növekszik az a kívánság, hogy az emberek viszálykodását békésen oldják meg, annál buzgóbban üzenünk hadat és harcolunk az emberiség legkisebb ellenségei ellen. Az emberi élet értékének emelkedésével mindaz, ami ennek az életnek a megtartását szolgálja, mindenki részéről annál nagyobb figyelemben részesült.” (1908)

„Minden ember olyan öreg, amilyen öregek az üdőerei.”

Hógyes Endre
(1847–1906)

„A magyar tudós, a magyar szellemi munkás él, vagy ritkán élhet hygiénei életet. Szerfelett sok oldalról feltoluló tudományos, társadalmi és morális kötelmei korán kizsarolják szellemi tőkéjét, teste és lelke idő előtt megöregszik.”

„A kísérleti orvostan, vagy szűkebben kísérleti kórtan, melyet korábban nem elég szerencsésen kórélettannak neveztek, féllábbal az élettanban van. (...) Csak a cél tekintetében tér el úgy egyiktől, mint a másiktól. Az elsőtől abban, hogy kérdéseit nem a közvetlen gyakorlati szükség szempontjából fejtegeti, a másiktól abban, hogy az életjeleneteket rendkívüli mellett való nyilatkozatukban kutatja.”

„A kísérleti kórtannak egy fejezete sincsen, melyben serényebb munkálkodás folynék mai napság (1882), mint a fertőző betegségek tanában. (...) E tudományos vizsgálódások, mint ismeretes, majdnem kivétel nélkül a gombaelmélet szellemében történtek. A jelszó minden fertőző betegségnek megkeresni a maga gombáját, tanulmányozni annak életviszonyait a szervezeten belül s a szervezeten kívül. Hogy e törekvésnek megvan a jogos alapja: az anthrax aetiológiája a bizonyosság. Hogy azonban e kizárólagos egyoldalúság helyes-e, oly kérdés, melyben igen sokat lehetne szólni. (...) Oly tudományszakokban, hol a tünemények bonyolódottsága lehetlenné teszi az inductio fokozatos menetét, az ismeretvágynak alig is marad hátra, mint az ötletszerű kutatás s nem lehet tagadni, hogy bár e módszer sok

csalódásnak nyitja meg az útját, mindazon által sok és értékes tudományos tények birtokába juttathat.”

Müller Kálmán
(1847–1926)

„A létért való küzdelem tán sosem viselt meg idegrendszert oly hatalmasan mint most. Nem csak divatból, mint ezelőtt 20–30 évvel, de real ideges a világ. Laicus elménckedők szerint azért annyi az idegbeteg, mert sok a villám és hidegvízgyógyász.” (1879)

William Osler
(1849–1919)

„A fiatal orvos azzal kezdi, hogy minden betegséget 20 gyógyszerrel kezel. Az idős orvos élete végén egy gyógyszert használ 20 betegségre.”

„Az ember eredendően kötődik a gyógyszerekhez. Számos nemzedék által fogyasztott heorikus gyógyszeradagok következtében szövetei már szomjaznak ezekre. Ez a hajlama az egyik olyan jelenség, mely az embert, mint állati lényt, a többi földi élőlénytől megkülönbözteti.”

„Semmi sem serkent bennünket hatásosabban az életre, mint az a képesség, hogy talán unalmasnak érzett rutinmunkánkban is felismerjük az élet igazi költészetét, a közhely költészetét, az egyszerű ember, a nyílt, a munkától elnyűtt asszony költészetét, az ő szerelmükkel, örömeikkel, szomorúságukkal és panaszaiikkal.”

„Minél nagyobb a tudatlanság, annál nagyobb a dogmatizmus.”

Dollinger Gyula
(1849–1937)

„Rég elmúlt ama kor, amidőn a vallások a test sanyargatása révén vélték híveik boldogságát legjobban biztosítani. ma nem a test sanyargatását tekintjük erénynek, hanem a test feletti uralmat. A test feletti teljes uralom a hygiénének egyik célja. Érdekeink tehát közösek. Ezért azt hiszem nem lesz nehéz hazánk felvilágosodott papságát az eszmének megnyerni, hogy vegyék fel egyházi szónoklataik anyaga közé a gyermek testi nevelését tárgyaló hygienicus ismeretek terjesztését. Világosítsuk fel a népet, hogy nemcsak a túlvilágon, de a földön is van élet, a mely az egyén életkorán túlterjed, ez gyermekeink élete, az amelyben életünk folytatást nyer. Gyermekeink jövőbeli boldogulása függ testi fejlődésüktől s így minden lépés, a melyet e téren teszünk, minden áldozat a mellyel gyermekeink testi fejlődését biztosítjuk jövő boldogságuk érdekében történik.” (1891)

Lechner Károly

(1850–1922)

„Társadalmunk majd kizárólag az értelmet neveli a kedély rovására. Pedig a létért való küzdelemben a kedély fejlettsége s edzettsége fölényben van az értelmi képesség fölött. (...) Azon harcban, melyeket az egyed küzd a társadalomban fönntartásáért a kedély neveltsége, a nemesebb etikus és aestetikus érzületekre való fogékonyság, a nyers indulatok és szenvedélyek legyőzésében szerzett jártasság képezi a legbiztosabb vértet. Ennek hiánya dönti el ki a társadalomból az erkölcsileg oly sok sebesültjét s halottját.”

„A kedélyérzelmek végső sorban mozgás-képzetek, a véredény mozgató izmok munkájának emlékképei.”

Ottomar Rosenbach

(1851–1907)

„A gondosan vizsgáló orvos célja nem a diagnózis, mint vezérszó, hanem a kellő mennyiségű információ megszerzése az energetikai helyzetről, a funkcionális zavarokról, melyek korrekciója az orvos dolga, aki nem osztályozni akar, hanem segíteni és gyógyítani. A diagnózis nem öncél.”

„Nem a baktériumok pusztja jelenléte, hanem a szervezet (szövetek és szervek) abnormális formái és reakciói eredményezik azt amit mi betegségnek nevezünk.”

Pertik Ottó

(1852–1913)

„Az ok okozati kutatás óta lett az orvostudomány egységessége annyira dokumentálva, mint addig még soha.”

Emil Behring

(1854–1917)

„Az orvostörténelemben még nem fordult elő, hogy néhány év alatt ilyen totális változás következett volna be a betegségtanban, mint amilyent mi átéltünk. Olvassuk csak mit írtak Hufeland, Schönlein vagy akár Virchow. Olyan betegségekről, mint amilyeneket most tbc-nek, pneumoniának, diftériának stb. nevezünk és hasonlítsuk össze azt azzal, amit ezekről Robert Koch fellépése óta kialakult. Szembesítsük jelenlegi ismereteinket a kórokozó mérgek természetéről a négy évvel ezelőttivel, amikor felfedezték a diftéria toxinját. (...) Ezeknek az eredményeknek érdeme azoké, akik magányos munkahelyükön a kicsiny, a legkisebb dolgok vizsgálatával kezdtek és akik nem hagyták magukat eltéríteni azon felfogástól, hogy a bakterológiai stúdiumokkal elveszítik kitekintésüket a nagy egészre.”

Moravcsik Ernő

(1858–1924)

„Nem csak az orvosi, de a laikus közönség is annyira saturálva van a hyteriával és hypnotismussal, hogy alig alig gyűl össze valahol társaság, hol szóba ne kerülne s hol idevágó kísérletekkel ne foglalkoznának. Valóban nem csoda, ha ez irányú szellemi epidemia fejlődik ki. Tényleg, hol különféle körülményeknél fogva az idegrendszer ingerlékenyebb, a kedélyek idegesebbek, ott lett a mag elültetve (mint pl. Franciaországban). Már is láthatjuk ennek jeleit, melyek kifejezést nyernek azon körülményben, hogy az egyének könnyebben esnek hipnózisba s suggestionabilisebbek.” (1889)

Carl Ludwig Schleich
(1859–1922)

„Saját erőfeszítéseim egy ártalmatlan helyi érzéstelenítési eljárás bevezetésére – bizonyos elégtétellel mondhatom, az orvosi polgárjogáért folytatott éles küzdelem után – nem maradtak következmények nélkül a dolgok alakulására. Mostanra már bizonyossá vált (1916), hogy az esetek 60%-ában a narkózis a helyi érzéstelenítés létezésével felesleges lett. Teoretikusan és praktikusán egy új utat követtem. nevezetesen azt, hogy a »fájdalomórt« a riasztószolgálatának helyszínén lefogtam a lélekhez vezető csengőösszeköttetésével együtt. Kivettem a kezéből a táviródrótokat mindaddig, amíg rövid munkánk a szövetekben eltart.

Szerencsém volt tanítani és bebizonyítani, hogy az összes hatóság által végzett vizsgálat nyomán nem mérgezőnek nyilvánított folyadékból (Schleich f. oldat) több száz grammnyi is beinjekciózható, szükség szerint, ideális hatással.”

Schachter Miksa
(1859–1917)

„Az általános műveltség hiánya és a specializmus felfuvalkodottsága eredményezik azt, hogy valamely speciális tudós találmányával szemben, az egész nem speciális orvosi világ hívőnek beáll.”

„A specifikus antidiabetikumok áradatával szemben a realitás a helyes diaeta, de nem egyszerűen a szénhidrátmegvonás. Mert a legnagyobb confusio még csak itt kezdődik. Majdnem úgy látszik, hogy ezt a confusiót használta ki Noorden, ki anyagcserevizsgálatok alapján egy új methodust ajánlott, azaz a legfelmenőbb szénhidrátnek a diabeteses számára, valóságos forradalmat indított el a diabetesdiaeta terén. De azért nemcsak a zab várt a diabeteses betegekre, hanem egyebekkel is a diabeteses diaetáját olyannak szertné tenni Noorden, hogy ne csak a cukor baj tűnjék el a vizeletből, de a beteg is megmaradjon.”

Buday Kálmán
(1863–1937)

„Azon ponthoz ért a bakteriológia, hogy nem annyira a bacteriumok kimutatása a fő, mint inkább azon viszony, melyben a bacterium a szervezetben van: szervezet resistenciája.” (1890)

Wilhelm Conrad Röntgen
(1845–1923)

„Az X-sugarak természetére vonatkozó spekulációknak még semmi hasznát nem veszem, mivel nem tartom megengedhetőnek és előnyösnek, hogy egy ismeretlen természetű jelenséget egy számomra még nem teljesen kifogástalan hipotézissel igyekezzek magyarázni. A sugarak természete még korántsem világos előtttem, és hogy valóban longitudinális fénysugarak-e, ez számomra csak másodsorban jön tekintetbe. A fő dolog: a tények. Ebben a vonatkozásban az én munkám is sokaknál elismerésre talált. (...) Munkámról senkinek semmit sem mondtam. Feleségemmel is csak annyit közöltem, hogy valami olyasmivel foglalkozom, amiről ha az emberek tudomást szereznek, azt mondják majd: »Ez a Röntgen bizonyára megalondult.« 1896. január 1-én szétküldtem munkám különlevonatait és ezzel szabadjára engedtem az ördögöt. A reklámharsonát először a bécsi lapok fűjták meg, őket követték a többiek. Néhány nap elteltével teljesen megutáltam a dolgot: a jelentésekből már nem ismertem rá saját munkámra.”

20. század első fele

Bernard Naunyn

(1839–1925)

„Ahol tudásunk végződik, ott kezdődik a bizonytalanság, a »gondolom«, az öncsalás, a divat, de a próbálkozás is tudásunk gyarapítására.”

„Valóban úgy van, hogy az orvos gyakorlati tevékenységében egy nagyon erős művészi mozzanat is foglaltatik, sokszor kénytelen intuícióját követni. Ezzel azonban nem azt mondjuk, hogy ezáltal feladhatná tudományának alapjait.”

Ivan Petrovics Pavlov

(1849–1936)

„Egy (gépi)rendszer és az ember szembeállítása valamennyi ideáljával, törekvésével és vívmányaival, első pillanatra milyen ijesztő diszharmónia. De valóban így van-e ez? Magasabb szempontból nézve vajon nem az ember a természet csúcspontja, a végtelen természet erőforrásainak legmagasabb megtestesítője, hatalmas, még ismeretlen törvényeinek megvalósítója? Vajon nem támaszthatja-e alá ez az emberi méltóságot, nem töltheti-e el az embert a legnagyobb elégedettséggel? Gyakorlati szempontból pedig minden ugyanaz marad, mint a szabad akarat eszméjénél, annak személyes, társadalmi és állampolgári felelősségével. megvan számomra a lehetőség, tehát a kötelességem is, hogy megismerjem saját magamat és ezt az ismeretet felhasználva, képességeim tetőpontján maradjak.”

„Elhatároztuk, hogy állatkísérleteinkben az úgynevezett pszichikus jelenségekkel kapcsolatban is tisztán objektív álláspontot foglalunk el. Mindenekelőtt igyekeztünk szigorúan fegyelmezni gondolkodás- és kifejezőmódunkat olyan szempontból, hogy egyáltalán nem foglalkoztunk az állat képzelt lelkiállapotával és munkánkat kizárólag arra korlátoztuk, hogy éberen megfigyeljük és pontosan regisztráljuk a tárgyaknak távolból kifejtett hatását a nyálmirigyek működésére.”

„Bármilyen tökéletes is a madár szárnya, sohasem lenne képes repülni, ha nem támaszkodna a levegőre. A tudós számára a tények a levegő. Ezek nélkül sohasem tanultok meg repülni.”

Santiago Ramon y Cajal

(1852–1934)

„A kutató nélkülözhetetlen tulajdonságai: a szellemi függetlenség, az ítélőképes tudásszomj, a fáradhatatlan munkakedv, a haza szeretete és a dicsőségvágy.”

„A kezdő kutató ne hagyja magát a tudományos úttörő nagyságoktól elnyomni. Tudatában kell lennie, hogy e személyiségnek túlságosan nagy tisztelete veszélyes lehet saját fejlődésére.”

„Minden nagy teljesítmény, akár a tudományban, akár a művészetben egy roppant szenvedély eredménye, amelyet egy nagy gondolat szolgálatába állítottak.”

Liebermann Leó
(1852–1926)

„A higiéné mint tudomány és kutatási téma folytonosan határkerületekbe ütközik. Nagyon emlékeztet megcsonkított hazám jelenlegi állapotára. Amint kidugja valaki az ablakon az orrát, máris valamelyik határon találja magát.” (1921)

James Mackenzie
(1853–1925)

„Miközben igényeljük, hogy százféle új módszerünk legyen ahhoz, hogy az elő szervezetben vizsgáljuk a betegséget, amelyek mindegyike hozzájárul ismereteink gyarapodásához, azt is be kell látnunk, hogy ugyanannyival több a lehetőségünk az úttévesztésre.”

„Ha áttekintjük a medicina egész területét és meggondoljuk, hogy az abban dolgozók közül kinek van legalább alkalm, értelmes kutatási folyamat eredményeként, tényeket felfedezni, úgy rájöhettünk, amilyenek leginkább az a tevékenység felel meg, amit az általános gyakorlatot folytató orvos végez.”

Paul Ehrlich
(1854–1915)

„Dr. Hata úr, aki nálam dolgozik legutóbb kipróbált egy készítményt, amely a recurrens spirillumokra sokkal erősebben hat, mint az arzenoglicin. Abban a helyzetben vagyunk, hogy egyetlen injekcióval meggyógyítjuk a fertőzött patkányokat és egereket, ami eddig egy készítményünkkel sem sikerült a sok közül.” (1909)

„Hosszú pályafutásomat tulajdonképpen egyetlen eszmének, a kémiai anyagok megkötési képességének szenteltem. Minden amit az évek hosszú során dolgoztam és elértem ide vezethető vissza. Ugyanígy a többi munkáim: a érvizsgálatok, a vizelet reakció, a vitális festés, mind ugyanazon idea kifejeződése. Különösen hálás lehetek a sorsnak, hogy már egész fiatal éveimben, amikor az agy különösen fogékony, e koncepcióhoz kapcsolódtam. Egy ilyen véletlen előnyei összességében igen nagyok. Mi orvosok tulajdonképpen védtelenül állunk szemben a korlátlanuk áradó szakirodalom rohamával. Ha azonban valakit fogva tart egy ilyen irányító eszme, az – anélkül, hogy tudna róla – hozzájutott egy eligazító-gyűjtő berendezéshez és az irodalomból elsősorban, talán kizárólag azt emeli ki, ami a saját munkaterületét táplálja.”

Sigmund Freud
(1856–1939)

„Eleinte fel sem ismertem felfedezésem különös természetét. Habozás nélkül nyomban feláldoztam orvosi népszerűségemet, és idegbeteg-rendelésemy egyre növekvő forgalmát azzal, hogy kutattam a betegek neurózisait előidéző szexuális tényezők után. (...) Megértettem, hogy ettől fogva azok közé tartozom, akik – mint Hebbel mondja – »a világot álmában megzavarták«, és sem tárgyilagosságra, sem elnézésre nem számíthatok.”

„Megkísértem a hisztériás rohamok problémáját másként megközelíteni, mint ahogy csupán leíró módszerrel lehetséges, és amikor hisztériásokat hipnózis alatt vizsgáltam, új eredményekre jutottam. (...) Bármilyen formát öltön is a hisztériás roham, lényeges valamely emlék, egy a betegség kitörése szempontjából jelentős jelenet átélése.”

Adolf Gottstein

(1857–1942)

„Végül is teljesen figyelmen kívül maradt, hogy az epidemia egy egész más egység, mint az egyedi fertőzési eset. Csak az utóbbi vizsgálható laboratóriumiilag. A járványok kitörése és elmúlása a tömegvizsgálat tárgya kell legyen.”

Julius Wagner-Jauregg

(1857–1940)

„Ha egy elmebeteg betegségének első felében valamely fertőző betegségben szenved, nagy valószínűséggel ennek következtében kigyógyul a pszichózisából.”

Jendrassik Ernő

(1858–1921)

„Minden határozottan körülírt, hasonló lefolyással, kórbonctani lelettel bíró kórformának – még igen különböző tüneti kép dacára is – mindig, kivétel nélkül egységes és sajátos kóroka van.”

„A belorvostannak oda kell törekednie, hogy a kémiai és fizikai úton oly szabotossággal vezesse betegének sorsát, mint a sebész azt az operálásnál teszi.”

„Goethe még használhatta kedvenc jelszavát: a korlátozás teremti a mestert. Ma a mesterség teremti a korlátoltságot.”

William Bayliss

(1860–1924)

„Amikor Starling és a pankréász szekréció ingerlésének mechanizmusát megismertük, világos lett előttünk, hogy az itt hatásos szubsztancia oly anyagcsoport képviselője, melynek

néhány tagja már ismert. Jellemzők ezekre, hogy egy szervben keletkeznek és a véráram útján jutnak a másik szervbe, ahol hatásukat kifejtik. Az anyagok e csoportja azzal jellemezhető, hogy tagjai kémiai követek és ezáltal bizonyos szervek tevékenységét koordinálják. A szervezetben ilyenformán érvényesül egy vér által közvetített vegyi korrekció, azon kívül amit az idegrendszer bonyolít le.”

„A »belső secretumok« kifejezés nem mond semmit ezen anyagok »kémiai követi« funkciójáról. Csupán eredetüket jelöli meg. A secretin felfedezése után sokat beszélünk laboratóriumunkban arról, hogy nevezzük el ezeket az anyagokat. Nem találtunk megfelelő szót. Végre W. B. Hardy ajánlotta a »hormon« szót, mely a cselekvésre serkentek igéből (ormaió) vezethető le. Elfogadtuk ezt az elnevezést, bár a követi funkció nem szerepel benne.” (1902)

Ludolf Krehl
(1861–1937)

„Helytelen és lehetetlen valamennyi kórjelenséget válogatás nélkül beleszorítani valamely szokásos sémába. Ha ezt tesszük, úgy akadályozzuk gondolkodásunkat abban, hogy a beteg szervezetében lezajló folyamatok komplikáltságáról megfelelő képet alkossunk és sohasem leszünk képesek valami új észlelésére.”

„A diagnózis és a dolog megítélése nem ugyanaz. Az orvos számára mindkettő egyaránt szükséges és ezek kiegészítik egymást.”

„Betegségek nem léteznek, mi csak beteg embereket ismerünk.”

August Bier
(1861–1949)

„Úgy gondolom, hogy bennünket itt érdeklő betegségek létrejöttének vagy elkerülésének ez idő szerinti legjobb magyarázatát a darwini tan adja. Azok az emberek, akik jó védekező és eltávolító rendszerekkel rendelkeznek, mentesen e betegségektől vagy kiállják azokat. Mások, akik e tekintetben hosszabb adottságúak, ezek áldozatául esnek.”

Ludwig Aschoff
(1866–1942)

„Előszóval hivatkoznak a biológusra és nem gondolják meg, hogy az életnek szerkezetre van szüksége, hogy az anyagi erők játékában megnyilvánuljon. Így semmiféle biológia nem létezhet az élő szubsztancia szerkezetének legalaposabb tanulmányozása nélkül.”

Korányi Sándor
(1866–1944)

„Az orvosi hivatás keretét nem a tudomány terjedelme, hanem az emberi szenvedés adja meg. Nagyon szegény sajnálatra méltó volna az az orvos, aki hivatásának a tudomány által még fel nem szántott, meg nem termékenyített területén nem tudna cselekedni.”

„Az élettan széles területét járjuk be, hogy néhány olyan tényt állapítsunk meg, melyeknek a vesék kórtanával való összefüggése talán nem látszott nagyon világosan. De hiszen éppen abban rejlik a tudományos orvostan lebilincselő volta, hogy a kiépítéséhez szükséges elemeket céltudatos munkával gyűjti össze távoli területekről. Összetartozásuk csak akkor tűnik elő, amikor már együtt vannak.”

„Tudnunk kell azt, hogy a mai katasztrófát azok a nemzetek fogják leg hamarabb kiheverni, amelyeknek emberoekonómiaja a legjobb. A mienk rossz volt a békében is. itt az ideje, hogy erőnk teljes megfeszítésével javítsunk rajta. Nézz meg Magyarországot, mit művel az orvosi tudomány, ha kezére jár a hatalom, még a harctéren is vonja le belőle a tanulságot, hogyan járjon kezére az elkövetkezendő békében. (...) Csak olyan embermentés téríti meg az arra fordított költséget, amely az emberek élettartamát a munkaképes kornak megnyújtása útján teszi hosszabbá.” (1916)

„Amihez egyenes úton juthatunk, azt ne keressük másképp.”

Harvey Cushing
(1869–1939)

„Az orvosi gyakorlat 3/5-e a józan észről, az emberismerettől és az emberi reakcióktól függ. A maradéknak több mint fele technikai és mechanikai feladat, azoknak az orvosilag begyakorolt kézműveseknek a munkája, akiket sebészeknek nevezünk. A további maradványt prevencióként határozzuk meg. Az ebbe a csoportba tartozókat voltaképpen és kikerülhetetlenül az állam kell átvegye. Az emberek ugyanis természetüknél fogva megtalálják a módját, hogyan lehet a kellemetlen rendeleteket kijátszani, mint amilyen a kötelező vakcináció, melyet másnak előírtak ugyan, de nem saját maguknak. nem mindenki engedelmeskedik a jelzőlámpáknak és minden szabályozás létrehozza a csalókat és a gengsztereket.”

„Általában úgy tartják, hogy a sebész csak a műtétben érdekelt, ezért a betegség diagnosztizálására és a páciens utógondozása másokra marad. Ténylegesen az a helyzet, hogy tekintve a terápiának azon veszélyes formáját, amiben ő el van kötelezve, senkinek nem kell nála jobb diagnosztának lennie. Senki nem szorul annyira rá, mint ő, hogy minden eszközt felhasználjon (ideértve a pszichoterápiát is) betegei lábadozásának elősegítésére.”

„Vitán felül áll, hogy a neurológusnak elsőként jó orvosnak kell lennie, az idegsebésznek pedig jót tesz, ha előzőleg neurológiai tapasztalatokat szerez. És ha elfogadjuk e premisszákat, úgy az idegsebész rendelkezék először általános orvosi ismeretekkel, majd szerezzen általános sebési gyakorlatot és csak fogjon hozzá a specialitás elsajátításához.”

Győry Tibor
(1869–1938)

„Meg kellene végre is már mindenkinek szoknia, hogy a megállapított történeti tényeket és igazságokat ép olyan jól fixált dolgoknak tekintse, mint akárcsak a mikroszkopikus praeparatumokat. Ünnepi beszédek és cikkek stb. előszeretettel használják fel a történelmi szónoklataik dekoratív ékességéül, nagyobb hatású festői háttéréből. Sajnos azonban még mindig akadnak, kik ilyenkor a történelem legbejáratottabb, legápoltabb területeit is minden mágnestű, minden tájékozottság nélkül kalandozzák be.”

Ferenczi Sándor
(1873–1933)

„Mi mindnyájan egy csomó elnyomott sexualis képzzel megterhelve léptünk át az ifjúkor küszöbét és a sexualitas nyílt tárgyalása elleni aversio védekezés azok reproductiója ellen. Mint említettem és is jó sokáig elhárítottam magamtól a kérdésbe való belemélyedését. De biztosíthatom önöket, hogy az az okulás, amit a sexualis élet elfogulatlan megfigyeléséből meríthetünk megéri azt az áldozatot, amibe az ezen kérdések elemzése iránti, emberileg érthető ellenszenv és ellenállás leküzdésére kerül.”

Alexis Carrel
(1873–1944)

„Az erkölcsi szépség kivételes és nagyon megkapó jelenség. Aki csak egyszer is találkozott vele, sohasem felejtí el a megnyilatkozás módját. A szépségnek ez a formája sokkal erősebb hatással van ránk, mint a természetnek vagy a tudománynak a szépsége.”

„Ahelyett, hogy atlétákat trenírozunk, meg kell teremtenünk a modern embert. A modern embernek pedig inkább van szüksége idegellenállásra, értelmességre és erkölcsi energiára, mint izomerőre. (...) Nyilvánvalóan lehetetlenség alkalmazkodni a szüntelen izgalomhoz, értelmi szétszórtságához, alkoholizmushoz, korai szexuális kicsapongáshoz, lármához, szennyes levegőhöz és hamisított tápszerekhez. Ha így áll a dolog, módosítanunk kell az életmódunkat és környezetünket még egy destruktív forradalom árán is. Végre is a civilizáció feladata nem a tudomány és a gépek haladása, hanem az ember haladása.”

„Meg kell szabadítanunk az embert attól a világegyetemről, melyet a fizikusok és csillagászok lángelméje teremtett meg, attól a világegyetemről, amelybe a reneszánsz óta be volt zárva. Az anyag világa roppant nagysága ellenére is túl szűk az ember számára. Éppen úgy nem megfelelő neki, mint gazdasági és társadalmi környezete. Nem ragaszkodhatunk ahhoz a hithez, hogy ez a világegyetem a kizárólagos realitás.”

„Az ember túlterjed bonctani határain, részben érzései révén, részben telepatikus képességei révén.”

Carl Gustav Jung

(1875–1961)

„Egy olyan épületet kell leírunk és megmagyaráznunk, amelynek felső emeleit a XIX. században emelték, a földszint a XVI. századból származik és a falak közelebbi vizsgálata azt mutatja, hogy egy XI. századbeli toronylakásból építették át. A pincében római alapfalakat fedezünk fel és a pince alatt egy betemetett barlang búvik meg, amelynek alapján a felszínesebb rétegben kőkorszakbeli eszközök, a mélyebb rétegben pedig a kőkorszak faunájának maradványai találhatók fel. Lelki struktúránk képét valahogy így lehetne felvázolni. A legfelső emeleten élünk és csak éppen hogy dereng bennünk annak tudata, hogy az épület alsóbb része kissé őskori. Ami pedig a földfelszín alatt terül el, az teljesen tudattalan számunkra.”

Albert Schweitzer

(1875–1965)

„Az etika annak a szükségességének átélését jelenti, hogy minden életet ugyanúgy akarom, ugyanúgy tisztetem, mint a sajátomat. Ezzel adott az erkölcsiség alapelveinek racionalitása. Jó az ami az életet fenntartja és serkenti, rossz ami megsemmisíti és gátolja.”

„Akik önmagukon tapasztalták, hogy mi a félelem és a testi fájdalom, azok az egész világon összetartoznak. Titokzatos kötelék egyesíti őket. Együttesen ismerik a borzalmat, mely megaláztatja az embert, de a vágyat is, hogy attól megmeneküljenek. Annak akit megszabadítottak a fájdalomtól nem szabad azt gondolnia, hogy miután megkönnyebbült, gondtalanul visszatérhet az életbe, abba a helyzetbe ahol azelőtt volt. Miután megismerte a fájdalmat, emberi tehetségéhez képest segítenie kell más fájdalmak és félelmek leküzdésében, ahogy rajta is segítettek.”

„Ahol a kollektívák erősen hatnak az egyénre, mint ahogyan ő erre reagálni képes, ott hanyatlás következik be, mert a legfontosabb, az egyén szellemi és erkölcsi értéke szükségképpen csökken. Ezáltal pedig a társadalom szellemileg és erkölcsileg kiürül, képtelen lesz megérteni és megoldani a felmerülő problémákat. Előbb utóbb a katasztrófa áldozata lesz.”

Ernst Ferdinand Sauerbruch

(1875–1951)

„A beteg Isten és az orvos kezében van. Nem szabad annyival megelégednünk, hogy a műtétet gondosan, körültekintően előkészítsük, a beteg egész személyiségét tekintetbe kell venni, erre a személyiségre beállítani. A tuberkulózisban megbetegedettek – és éppen ezeket érdemes operálni – majdnem mindig kóros félelem miatt szenvednek. Ha izgalmi állapotba kerülnek, úgy az számukra veszélyes lesz, miután ezeket a műtéteket gyakran helyi érzéstelenítésben végezzük.

Elkerülhetetlen tehát, hogy én és a beteg személyes kapcsolatba kerüljünk. A páciens a nagy műtét előtt feltétlen bizalommal kell legyen az orvoshoz. Az orvosnak meg kell magyarázni az operáció értelmét és célját, fel kell keltse a betegben azt az érzést, hogy a

legjobb kezekben van. Nem szabad bizonytalanságban hagyja a várható fejleményekről. A beteg természetesen mindig megkérdezte, hogy voltaképpen mi fog történni. És ezeket a kérdéseket tárgyyszerűen kellett megválaszolni. Érthető, hogy egy ember egy az életet oly nagy mértékben befolyásoló műtét előtt szorongásban és félelemben él. Csak a tárgyyszerű szóhasználat vigasztalhat. Amennyiben azonban azt vettem észre, hogy megnyugtatóm nem járt teljes sikerrel, úgy brómmal vagy akár morfiummal segítettem a helyzetet.

Rájöttem egy módszerre, amivel szinte sohasem vallottam kudarcot. A megműtendő páciens egy olyan beteggel hoztam össze aki azonos vagy hasonló műtéten jutott túl, mint az aki annak előtte volt. Többnyire csodálatosan megnyugtató hatást érhetünk így el.”

„A medicina egy természettudomány, de az orvoslás nem természettudomány, hanem az orvoslás a végső, a legszebb és legnagyobb az emberek közötti kapcsolatokban. Az orvoslás a királyi; a természettudományok e király miniszterei, akiknek szolgálniuk kell és akik nem uralkodhatnak...”

Verebély Tibor
(1875–1941)

„Kétségtelen, hogy amennyiben a kórbonctan nagyjából kimerítette a morphologia lehetőségeit, az érdeklődés szükségképpen a még kiaknázatlan mellékvágányokra terelődött. Szabadunk első tíz esztendejét a functionalismus túltengése jellemzi; a másodikat az alkattan uralja, melynek mellékhatásai: az örökléstan, a faji biológia és az eugenika lettek; az utolsó tíz esztendőben pedig a correlativizmus jut túlsúlyra, mely a belső elválasztás tanában, az endokrinológiában éri el tetőpontját.”

„A betegség nem tüneti, nem bonctani fogalom többé, hanem biológiai fogalommá lesz, amelyben az alak, működés, együttműködés és alkat egymás mellé rendelt mineműségei az élő agynak.”

Gustav Bergmann
(1878–1955)

„A szintézis lehetőségei közül, ami az egyes folyamatokat egyben tarthatja, ha nem is az egyetlen, de talán mégis a legfontosabb és legerősebb kötelék a funkció.”

„Általános klinikai alapelv, melyet senki sem dolgozott ki olyan alaposan, mint én, hogy a nagy, feltűnő kórképekhez képest jóval gyakoribbak azok, melyek larváltan, lappangva alakulnak ki és ezért jóval később kerülnek felismerésre, nehezebben bizonyíthatók.”

„Úgy tűnik, hogy a szövetekben ismétlődő (kóros) történés sohasem azonos az előzőleg lezajlottal. Kézenfekvő lenne ebből a tényből a modern patológusoknak egy általános következtetést levonni az ingerválasz biológiai jellegéről, minőségéről és módjáról.”

Theodor Brugsch
(1878–1963)

„A fizika az okokat fürkészi, a biológia a tervszerűségét, illetve a jelenség célját kutatja ebben a tervszerűségben. Az antropológia a jelentésre kérdez rá.”

„A cél, nem belenyugodni az öröklésbiológiai fátum szolgátságába, hanem az, hogyan szabadulhatnánk meg az öröklésbiológiai kötelekeiből.”

René Leriche
(1879–1955)

„Személyileg tartózkodom annak a szellemi vereségnek az elismerésétől, hogy a technika a mi fő gondunk. Az ember akkor valóban sebészi, ha megszűnt kezeinek rabszolgája lenni.”

Alexander Fleming
(1881–1955)

„Mi is a siker? Úgy lehetne meghatározni, hogy egy ember ambícióinak beteljesedése. Ha ezt a meghatározást elfogadjuk, akkor tulajdonképpen bizonyos mértékben minden embernek van sikere, de senkinek a sikere nem teljes. (...) Minden siker újabb siker elérésére ösztönöz.”

„Munkánkban, bármi legyen is az, úgy kutathatunk, hogy bíráló szemmel megfigyeljük a körülöttünk lévő dolgokat. Ha bármi is eltér a rendestől, gondolkodnunk kell rajta és keresni az okát és a jelentőségét. Az emberiség jövője kétség kívül nagymértékben a kutatók szabadságától függ. Nem oktan ambíció egy kutatónál, ha dicsőségre vágyik. De ha valaki meggazdagodás vagy hatalomszerzés céljából adja magát a kutatásra, nem neki való dolgot végez.”

„A kutató tudja mi a csalódás. Tudja hány hónapon keresztül dolgozott rossz irányban és ismeri a kudarcokat. De a kudarcok hasznosak, mert ha helyesen elemzi őket az ember, sikerre vezethetnek.”

„Ha egy közönséges laboratóriumhoz szokott kutató márványpalotába kerül, két dolog történhet: vagy ő győzi le a márványpalotát, vagy a márványpalota győzi le őt. Ha a kutató nyer, a palota műhely lesz és hasonlítani fog minden más laboratóriumra, de ha a palota lesz a győztes, a kutató elveszett.”

Otto Heinrich Warburg
(1883–1970)

„Néhány szóban összefoglalva a rák végső oka az, hogy a testsejtek oxigénfelvételét erjedés váltja fel. A testsejtek oxigénfelvétellel fedezik energiaszükségleteiket, csak a rákos sejtek fedezik energiaszükségleteiket erjedésből. (...) Az élet fizikája és kémiája szemszögéből nézve normális testsejtek és a rákos sejtek között ezen különbség oly nagy, hogy ennél nagyobb már el sem képzelhető. Az oxigén a rákos sejtekben trónfosztott lett, s a legalacsonyabb rendű élőlények energiaszállító reakciója, az erjedés lép a helyébe.”

Ernst Kretschmer
(1888–1964)

„A régi gyakorló orvosoknál bőven találunk jó egyéni megfigyeléseket. Ezeket azonban nem használták fel. Nem segítenek itt a széplelkek fiziognómiai megállapításai sem. Nem marad más hátra, végig kell mennünk a keserves, fáradságos úton. Le kell írunk, fel kell vázolnunk kívülről az egész testet, tetőtől talpig, ahol lehetséges körzővel, mérőszalaggal dolgozva, emellett fotografálva, rajzolva.”

„Sok schizoid ember olyan, mint a római házak és villák, amelyek nyílásaikat lezárják a heves napsugárzás elől. Tompított belső fényeikben azonban ünnepeket ülnek.”

Johan Béla
(1889–1983)

„Az elmúlt tizenkét év alatt nagyra nőtt azok serege, akik életük munkáját szentelték a Zöldkeresztes gondolatnak, akik odaadással dolgoznak a falvak anyáinak, csecsemőinek, gyermekeinek egészségéért. Nem tűznek maguk elé megvalósíthatatlan célokat, nem hajszolnak elérhetetlen ábrándokat; reálpolitikát folytatnak, nem az »ideális« – de széles körben megvalósíthatatlan – hanem a »possibilis«, mindenütt megvalósítható megoldásokat keresik. Örülnek mindennek, ami a falu érdekében történik, örülnek az épülő új falusi iskolának, a kultúrházaknak, a villamosításnak, az útépitésnek, a mezőgazdasági lakosság kulturális, szociális és gazdasági helyzetét javító minden intézkedésnek, mert tudják, hogy mindaz, ami a falusi nép gazdasági helyzetét javítja, mindaz, ami annak általános kultúráját emeli, az egyszersmind emeli a falu egészségkultúráját is.” (1939)

Szent-Györgyi Albert
(1893–1986)

„Kezdetől fogva gyanítottam, hogy az ascorbinsav azonos a C-vitaminnal, de vándorló életemben nem jutott hely a vitamintesztekre és mitöb, valahogyan a vitaminok jelentették kedvenc ellenszenvemet. A vitaminok nagy népszerűségüket annak köszönhetik, hogy paradox viselkedésükkel, akkor betegítenek meg bennünket, ha nem eszik meg őket, ellentétben más anyagokkal, amelyek elfogyasztva okoznak betegséget. Ennek megfelelően a vitaminológia eredményeinek méltánylása gyakran nincs arányban azok tudományos jelentőségével.”

„Az ember nem a városok kövezetére született. Az ember számtalan évvel azelőtt született valamely dzsungelben, melyhez életében szorosan adaptálódott. Civilizációnk új és nem hagyott nyomot szervezetünkben. Ha egészségesek akarunk lenni vissza kell helyeznünk szervezetünket abba a környezetbe, amelyre keletkezett. Természetesen nem várható, hogy visszamenjünk a dzsungelbe. De létezik a tudomány, amely segít nekünk. Szervezetünk és környezetünk közötti legfontosabb kapcsolat bizonyosan az étel. A környezet az étel formájában aktuálisan behatol szervezetünkbe, azt átáramolja. És kétségtelenül a vitaminok e koordináció legfontosabb tényezői.”

„A történelemben van némi irónia: Mialatt az életet kutattam, az élő szervezeteket ízekre szedtem, de eközben kezeim között elsiklott az élet és végül a molekuláknál, meg az atomoknál kötöttem ki, ahol már nyoma sincs az életnek. Most öregkoromban megpróbálom újra összerakni azt, amit korábban rendkívül nagy gonddal szétaraboltam.”

Németh László
(1901–1975)

„A primitív orvoslás mellé szegődő lelki erőket nem lehet lebecsülni, de mint ahogy ma egy új gyógyászati-nihilizmus tüneteképpen szokták, túlozni nem szabad. Az emberi szellem egyik legnagyobb teljesítménye, hogy (mint a fizikai jelenségek világából) a biológiai tüneményekből is száműzte a kezdeményező szeszélyt s az életet a természettörvény szigorú, következetesen csomózott hálójába csalta. (...) A röntgenenyő, vércukormérés, mandulakivétel mellé lekötött orvosi gyakorlat s az alkat, hajlam, milieu interieur, szuggesztibilitás búvszavaival látszó orvosi elmélet közt olyan ellentét van, amely megtöri a gyakorló orvosban az egyszerű mesteremberi hitet, az elmélet nagy kérdéseivel pedig nem állít szembe megfelelő elméleti hajlamot és készültséget. Az orvostörténet s vele együtt az orvosi ismeretelmélet tanításának épp azért volna jelentősége, hogy az orvosi gondolkodásnak ezt a kettős veszedelmét: az elszakosodást és az elködösödést a történelmi helyzetkép feltárásával és a problémák kijelölésével megakadályozza s a többi tudományok közt pillanatnyilag kissé visszamaradt orvostudományt a hátrány behozására serkentse.” (1934)

Selye János
(1907–1982)

„Orvosi megfogalmazásban: a stress az élettel járó elhasználódási folyamatok egysége. Aki megérezte már, hogy mindaz, amit tesz – s az is, amit mások tesznek vele – bizonyos fokig kimeríti és igénybe veszi, az körvonalalaiban már látja, hogy mit nevezünk stressznek. A fáradtság, ingerlékenység, a betegség érzete voltaképpen mind a stress egy-egy megjelenési formája. De a stress nem jelent feltétlenül beteges elváltozást; normális körülmények között is állandóan kopik a test építménye. Bizonyos tekintetben a stressnek határozott gyógyhatása is van, erre példának idézhetem a sportot, a vérlebocsátást vagy az elmebajok shock-kezelését.”

„Csak az a fajta ismeret, mely a természet lángoló, mélységes szeretetéből és értéséből táplálkozik, képes arra, hogy felépítse a kérdések helyes rendszerét, s elnyerje jutalmul a Természet válaszait.”

„Azt vallom, hogy minél magasabb rendű a tudományos alkotás, annál inkább következik az ösztönökből és az érzelemvilágból. Ahhoz, hogy egy nagy álmat valóra válthassunk, először is tudni kell nagy dolgokról álmodni; másodsor, állhatatosságra kell szert tennünk, hogy hinni tudjunk az álomban. Az annyit dicsőített gondolkodóképesség általában mindenkiben megvan, aki tudományos álmokat hajszol; hogyan lehetne hát ez az általános tulajdonság a felfedezés ritka feltétele?”